

de Medicina generali.
Constituta — — — — — R. 14.
practura. — — — — — 5.
—————
sc.

+

553.

3L.

constitut. c. quatt.

argent, 753.

speciat ad medicina general, ptegrine,
und galle.

Med. gen. 218

Medicina. Systemata et instituta.

353.

LAURENTII
HEISTERI
COMPENDIUM
INSTITUTIONUM

SIVE
FUNDAMENTORUM MEDICINÆ
CUI
ADJECTA EST METHODUS
DE
STUDIO MEDICO OPTIME
INSTITUENDO ET ABSOLVENDO

UNA CUM
SCRIPTORIBUS MEDICINÆ STUDIOSO
HODIE MAXIME NECESSARIIS
*EDITIO NOVA AUCTIONIOR ATQUE
EMENDATIO.*

AMSTELÆDAMI,
Sumptibus SOCIETATIS.

MDCC. XLVIII.

5

LAURENTII
HEISTERI
COMPLETUM
INSTITUTIONUM
FUNDAMENTORUM MEDICINAE
CUI
ADJECTA EST METHODUS

SCRIPTORIBUS MEDICINAE STUDIO
HODIE MAXIME NECESSARIIS
EDITIO NOVA AUCTIOR ATQUE
RECONDITA

AMSTELÆDAMI,
SIMPBUS SOCIETATIS
MDCCXXVIII

PRÆFATIO.

RIGINTA, & quod excedit, præterlapsi sunt anni, cum cogitaverim, Studiosis Medicinæ brevi aptoque quodam compendio Fundamentorum sive Institutionum Medicinæ opus esse, ex quo non solum prima ac præcipua artis salutaris fundamenta addiscere; verum etiam eo ipso, levi negotio & brevi temporis spatio, illa repetere possint: ut semper perspicua totius nobilissimæ hujus scientiæ idea animis ac memoriæ eorum inhæreat, atque postea in ceteris ejus specialibus partibus tanto meliores progressus facere valeant. Pleræque vero institutiones Medicæ cum ita mihi comparatæ viderentur, ut hoc tam facile tirones Medicinæ ex iis obtinere non potuerint; jam dudum brevem aliquam ejusmodi delineationem in chartam conjeci, eamque auditoribus meis haud sine fructu sæpius explicavi.

Hanc autem ob rem prolixiores institutiones medicas, in quibus *Physiologia*, *Pathologia* aliæque Medicinæ partes uberius expli-

cantur, minime damno; verum potius lubens profiteor, eas, præsertim quæ bene, & non ex fictis sive non probatis, sed potius *ex genuinis anatomicis, physicis & mechanicis principiis conscriptæ sunt*, quam commodissime cum his conjungi, vel etiam iis magno cum fructu subjungi posse.

Præterea hocce compendium etiam quam utilissimum deprehendi *Medicinæ candidatis*, qui ob honores Doctorum adipiscendos, examinibus solennibus prius se sistere debebant. In his sæpe observavi, quod postquam ultimis studiorum temporibus partibus Medicinæ, quas vocant practicas, operam potissimum navaverint; attamen in examinibus etiam de primis fundamentis, definitionibus, divisionibus, objecto, fine Medicinæ, ac speciatim Physiologiæ, Pathologiæ, variarumque aliarum ejus partium cum interrogarentur, fundamentorum interea, quæ initio & primum ex prolixis institutionibus, & sine adminiculo alicujus compendii didicerant, fere vel omnium vel maximæ eorum partis rursus obliti fuerint; aut saltem adeo incerti vacillaverint, ut, nisi hæc prius fundamenta cum ipsis repeterentur, quid respondendum, fere prorsus ignoraverint.

Prolioxiores institutiones repetere, easque brevi tempore, quod ipsis haud raro concessum erat, memoriæ rursus mandare, sæpe itinera
nera

nera aut negotia valde urgentia, aliæque causæ, vel res circumstantes prohibebant: imo sæpe, quia animus practicis rebus erat intentus, de iis vix amplius cogitabant. Ii vero, qui secundum breves hæc meas institutiones edocti erant, aut saltem ex his tabulis, quas cum ipsis per aliquot dies communicaveram, prima Medicinæ principia repetiverant, ut plurimum in examinibus bene steterunt atque de fundamentis Medicinæ apte responderunt, totiusque ejus ideam quasi præ oculis semper habuerunt.

Has igitur ob causas olim, ut dixi, hocce institutionum compendium & quidem ad ductum *Propylæi & dogmatum Medicinæ generalium* celeberrimi atque præstantissimi quondam Medici, *Jac. Pancrat. BRUNONIS*, mei in Academia Altorfina in munere professorio antecessoris, ubi hi libri usitati erant, in forma concinnarum tabularum conscripsi, eisque, qui meæ se concrediderant informationi, describendum dedi; & quæ brevissimis aut verbo quasi subinde tantum indicaveram, proluxiori sermone in prælectionibus explicavi, atque ubi plura hac de re, ut verbi gratia in rebus physiologicis aut pathologicis invenire aut legere optime possint, indicavi. Quo sæpe factum est, ut excitatoris ingenii adolescentes aliis proluxioribus institutionibus prorsus haud indiguerint, vel eas propria diligentia intellexerint;

xerint; alii vero, qui tardioris ingenii erant, tanto melius deinde faciliusque ampliores intelligere & comprehendere valuerint.

Quoniam igitur hunc laborem adhuc multis Medicinæ tironibus & candidatis haud inutilem esse existimavi, illum primo A. 1736. sed nunc tandem emendatiorem atque auctiorem, nonnullorum hortatu, typis excudendum boni publici causa judicavi. Qui vero etiam simul & aliis viris eruditis magni ingenii servire potest, qui systematis totius Medicinæ aliquam ideam in brevi conspectu, & ut dicunt, in nuce quasi desiderant: dum hic unica plerumque in tabula cujuscunque partis Medicinæ, quæ in institutionibus pertractatur, ut *Physiologiæ*, *Pathologiæ* &c. delineationem, uno quasi intuitu perspicere & ediscere, Medicinæ vero ac Medici descriptionem, ejus finem, officium, ac brevem denique Medicinæ etiam historiam, sectas præcipuas & divisionem paucissimis in paginis ex prolegomenis perspicere queant. Quia vero hisce in rebus vocabula & termini, quos vocant technicos, usurpandi atque explicandi sunt, sermonis latini puritas ubique observari non potuit.

Ut vero tanto magis etiam iis, qui Medici non sunt, hoc compendium usui esse possit, in parte *Hygienes*, quæ sanitatis conservandæ rationem docet, pag. 74. regulas, quibus hoc potissimum obtinetur; in hac vero etiam &

Thera-

Therapeutice, quibus morbi imminentes avertuntur, pag. 83. & seq. præcipuas addidi: de quibus certus sum, illos, qui eas bene observant, aliis prolixioribus libris diæteticis fere carere, & a morbis quam plurimis se egregie præservare tuerique posse.

Ita & parti *Pharmaceuticæ* & *Chirurgicæ* maxime necessarias cautiones sive observationes, axiomata & aphorismos quasi, hic adjeci, quæ in manuscriptis meis tabulis olim non erant; quæ vero futuris Medicis practicis haud exiguo usui, dum expertus hic loquor, esse poterunt. In hac altera vero editione etiam *Physiologiam*, expositione brevi actionum corporis præcipuarum; *Pathologiam* vero morborum plerorumque definitionibus auxi, ut qui morbus quovis nomine intelligatur, facile inde perspicui queat.

Denique, quamvis nonnulli præstantissimi Medici methodum sive *rationem*, *quomodo studium medicum optime institui & absolvi debeat*, tradiderint, ut Jo. HEURNIUS, Casp. BARTHOLINUS, LAURENBERGIUS, SENNERTUS, Petrus CASTELLUS, LINDENIUS, Jo. RHODIUS, Georg. FRANCUS aliique; tamen quia eorum scripta jam vetustiora sunt, quam ut ad seculi nostri genium, quod infinitis observationibus & inventis, omnibus in partibus valde auctum est, atque longe alios aptioresque libros suppeditavit, accommodari rite queant,

oleum

oleum & operam me minime perdidisse existimavi, si talem methodum etiam hic indicarem juvenibus, quæ hisce temporibus mihi maxime accommodata & utilis videtur; ut sic in studio hoc, quod revera difficillimum, tanto facilius egregios profectus facere atque simul præstantiores, utiliores & maxime necessarios libros, una cum ordine studium medicum rite addiscendi cognoscere possint. Quam ob causam etiam brevem *indicem* eorum *scriptorum* seorsim in fine adjeci, quos hodie Studiosis Medicinæ in quavis hujus parte maxime necessarios esse reputavi: cum, mea quidem sententia, magna pars sapientiæ atque eruditionis in quavis scientia est, nosse præcipuos sive optimos scriptores, ne tirones minus utilibus tempus terant, atque sic difficilius, vel quandoque nunquam ad scopum perveniant; quia HIPPOCRATE teste, Sect. I. Aphor. I. *Ars longa, vita brevis*. Difficulter vero, imo vix atque ne vix quidem, præstantiores autores sine offensione multorum aliorum, qui eodem in numero esse voluerunt, indicari possunt. Interea tamen nihil mihi antiquius esse reputavi, nihilque gratius, quam si modo commoda Studioforum Medicinæ aliorumque me hoc ipso juvasse ac promovisse a prudentioribus intellexero.

PRO-

PROLEGOMENA
INSTITUTIONUM MEDICARUM
S I V E
M E D I C I N Æ.

I. Q. *Quid est Medicina?*

R. **E**st *Scientia* sive *Ars*, sanitatem hominis amissam recuperandi, & præsentem conservandi.

II. *Quodnam est Objectum Medicinæ?*

R. *Homo*, & quidem *vivus*; quatenus sanitatis & morborum capax est.

III. *Quis est Finis Medicinæ, sive Medici?*

R. *Duplex* habetur: unus *primarius*, Sanitas, vel conservanda vel restituenda; alter, *secundarius*; præstare scilicet omnia, quæ ad sanitatem vel conservandam vel recuperandam, vel vitam etiam tantum prorogandam, & morbos insanabiles aut desperatos mitigandos, fieri possunt; nam OVIDIUS canit: (a)

*Non est in Medico semper relevetur ut æger:
Interdum doctâ plus valet arte malum.*

A

IV.

(a) Lib. 1. Eleg. 3. de Ponto.

IV. *Quodnam est Subjectum Medicinæ?*

R. Medicus.

V. *Quomodo Medicus definitur, aut quid est Medicus?*

R. Est homo, omnia probe callens & faciens, quæ ad vitam, cumprimis vero sanitatem, conservandam & recuperandam sunt necessaria. Sive plenius: Est homo omnia probe callens & faciens, quæ ad duplicis officii Medici (*Quæst. 6.*) requisita pertinent.

VI. *Quotuplex igitur est officium Medici?*

R. Ut plurimum duplex habetur: 1. scilicet conservare sanitatem præsentem, & 2. amissam restituere. Quibus tamen & tertium accedit officium, nimirum *forense* dictum, quo Medicus obligatur sententiam dicere coram magistratu de occisis, vulnerumque eorum lethalitate; item de veneno interfectis, de potentia & impotentia utriusque sexus, de infanticidio, virginitate, legitimo partus tempore, morbis simulatis ac dissimulatis, aliisque rebus similibus quamplurimis. Conf. BOHNIUS de officio Medici duplici, clinico & forensi, aliive scriptores de *Medicina forensi*.

VII. *Quisnam fuit ortus Medicinæ?*

R. Quando homines, vel a causa externa vel interna, læsionem sive morbum quendam olim perceperant, instinctu quodam naturali, ceterorum animantium more, ad dolo-

dolorem aut molestiam illam tollendam, ad remedium sive auxilium quærendum impulsæ fuerunt; ita ut, quod vel sensus, vel casus fortuitus, vel appetentia suppeditavit, adhibuerint. Quicquid deinceps prodesse observarunt, memoriæ mandarunt sive notarunt, ac sibi aliisque, similibus in casibus, iterum adhibuerunt; atque sic ex casibus sæpe fortuitis & instinctu naturali primum nata est *Medicina* primos inter homines, atque ita diu, licet valde rudis, continuata: hinc ars est *antiquissima*.

VIII. *Quisnam ejus fuit progressus?*

R. Post multa vero secula gentes cultiores, cum primis Assyrii, Babylonii, Chaldæi, Ægyptii & denique Græci, cum necessitatem atque utilitatem Medicinæ probe cognoscerent, eam majori tandem studio excoluerunt, observationes de iis rebus, quæ in hoc vel illo morbo descripto profuerunt aut nocuerunt, litteris consignarunt, multa ejusmodi experimenta tandem collegerunt, atque sic incrementum haud exiguum Medicinæ conciliarunt. Test. HERODOTO, STRABONE, HOMERO, HIPPOCRATE.

IX. *Unde majus tandem artis incrementum?*

R. Ex constitutione Medicorum: qui ex observationibus & notatis antecessorum, propriâ simul adhibitâ diligentia, accuratius non solum morbos cognoscere, verum etiam

eos maxime idoneis curare studuerunt reme-
 diis. Dum hâc scientiâ magnos honores &
 simul emolumenta egregia consecuti sunt :
 imo nonnulli , ut APOLLO & ÆSCULAPIUS ,
 in Deorum numerum relati fuerunt ; quam-
 vis illo tempore magis adhuc externis quam
 internis morbis curandis , teste HOMERO &
 CELSO , studium adhibuerint. Inter omnes
 vero tandem , quingentis fere ante Christum
 natum annis , HIPPOCRATES *Cous* , ex ÆSCU-
 LAPII familia oriundus , in Græcia præ cete-
 ris caput extulit ; qui omnes antecessorum
 observationes & experimenta probe didice-
 rat , magno , quo pollebat , iudicio , adjectâ
 experientiæ ratione ; suisque observationibus
 auxit , emendavit ; atque sic tandem , quæ
 optima cognovit , rejectis minus utilibus aut
 noxiis , in scriptis suis , cedro dignis , qui-
 bus adhuc fruimur , collegit , eisque effecit ,
 ut non solum primus Medici genuini nomen
 meruerit ; verum etiam *Parens Medicinæ* ra-
 tionalis jure appellatus fuerit : quem deinde
 ex celebrioribus HEROPHILUS , ERASISTRA-
 TUS , ASCLEPIADES , DIOSCORIDES , THEM-
 SON , CELSUS , GALENUS , ARETÆUS , *Paul.*
 ÆGINETA , AETIUS , CÆLIUS AURELIANUS ,
Alexander TRALLIANUS , aliique secuti sunt.
 Conf. CLERICI sive LE CLERC , BARCHUSII
 & SCHULTZII *Historia medicinae*.

X. *Quibus rebus majorem perfectionem adeptata est?*

R. *Inquisitione & cognitione corporis anatomica*, per extispicia sacerdotum, cadaverum condiendorum morem, lanienam, sectionem animalium in usus philosophicos seu physicos, & tandem incisionem sive anatonien cadaverum humanorum ipsorum, ad cognoscendam posituram, figuram, magnitudinem, fabricam & actionem partium hominis, caussarum abditarum sanitatis, morborum & mortis ipsius. Deinde recentioribus temporibus, postquam seculis barbaris, a quinto ad decimum sextum, diu inculta & neglecta fere relicta est, *Physica* tandem, *Anatomia*, *Chemia*, *Botanica* & *Mechanica*, a quamplurimis præstantissimis viris melius exculta, atque ad Medicinam ac Chirurgiam applicata, cum primis vero circulo sanguinis ab HARVEIO, *Anglo*, superiori seculo detecto, ad fastigium illud, in quo nunc conspicitur, pervenit; ita ut nunc longe majori certitudine, quam olim, in hac arte & judicare & agere queamus.

XI. *Quænam fuerunt præcipuæ sectæ in Medicina?*

R. Prima & antiquissima Medicina, ut ex dictis (7) patet, fuit *Empirica*: cui deinde, HIPPOCRATE autore, successit *rationalis* sive *dogmatica*: quæ *experientiâ* & *ratione*,

tanquam duobus Medicinæ fulcris, utebatur. Quam cum GALENUS tandem majore Anatomæ cultura & Philosophia Aristotelica exornare atque simul ERASISTRATUM illum, hæmophobum, refutare annis sit, talem sibi his ipsis famam comparavit, ut eum potissimum omnes Medici sequentes per quatuordecim fere secula & Europæi, Græci, Latini & Arabes secuti sint, & sic *Galenicam* ita dictam sectam efficerent: nisi quod ante GALENUM etiam secta adhuc oriretur, autore THEMISONE, quæ à methodo, quam sectabatur, a *laxo* scilicet & *stricto* potissimum desumpta, *Methodica* dicebatur; quæ vero non adeo diu duravit, neque tam multos, ut *Galenica*, habuit sectatores. Cum autem seculo XVI. PARACELSUS, vir gloriabundus, chemica principia & medicamenta in Medicinam introduceret & multos assclas sibi conciliaret, Medicina in *Galenicam* & *Chemicam* dividi cœpit, ubi diu de præstantia acerbæ lites tunc agitatæ sunt. Sequebatur paullo post secta, *Eclectica* appellata, quæ medium inter has duas tenebat, & huic addicti ex qualibet, quod bonum esse cognoscebant, eligebant & retinebant, (a) atque fere simul *Cartesiana*, quæ ex *Cartesii* philosophiæ principiis; deinde *Helmontiana*,

(a) Vid. SENNERTUS de Galen. & Chemicor. consensu & dissensu.

tiana, *Tacheniana*, *Sylviana*, *Willisiana*, quæ ex horum opinionibus, ratiocinabantur. Denique has circa finem præcedentis & initio hujus seculi, occasionem præbente CARTE-SIO, secuta est *Mechanica*, ex fundamentis physicis, anatomicis & mechanicis (cujus partes sunt *Hydraulica*, *Hydrostatica*, *Optica*, *Acustica* &c.) cuncta in corpore humano dijudicans; & *Stahliana*, quæ ab anima, quam *naturam* facit & vocat, omnes actiones, siue sciente & volente animâ, siue eâ nesciente & reluctante fiant, tam in statu sano quam ægro deducere satagit; quamvis has suas hypothesen, quas pro certis assumit, probare, ut alibi evicimus (*a*), haud possit. Atque hæ duæ ultimæ, extinctis ceteris, nunc præcipue in Europa, & potissimum in Germania, vigent, omnesque fere hodie Medici alterutrius sectæ dogmata amplectuntur.

XII. *Quanam ex his sectis siue divisionibus Medicorum judicanda est optima?*

R. *Mechanica*, ut mihi saltem videtur: quia ad certa & probata fundamenta respicit, & nihil pro vero aut principio assumit vel adhibet, nisi quod ex fundamentis anatomicis, physicis ac mechanicis, sensibus siue experientia, & rationibus claris ac perspicuis inde deductum ac probatum est, at-

A 4

que

(*a*) In Diss. de Medicinæ mechan. præstantia.

que firmissimis hisce fulcris nititur : adeoque rationalis sive dogmatica est , atque ad antiquam HIPPOCRATIS Medicinam maxime accedit ; (a) Verum per singulas Medicinæ partes , *Anatomen* scilicet , *Physicam* , *Physiologiam* , *Pathologiam* , *Mechanicam* , *Botanicam* , *Pharmaciam* , *Chemiam* , *Chirurgiam* , atque *observationes accuratiores practicas* hodie longe magis exulta , aucta ac perfectior reddita est.

XIII. *Quare autem mechanica principia ad Medicinam applicantur ?*

R. Quia corpus humanum , ut ex Anatomie constat , machina est artificiosissima , ex quamplurimis minoribus machinis & machinulis subtilissimæ fabricæ , in certos usus destinatis , composita : dum in ea deprehenduntur filamenta , trabes , columnæ , propugnacula , involucra , tegumenta , cunei , vectes , hypomochlia , trochleæ determinantes , funes , ligamenta , præla , siphones , folles , cribra sive filtra , vasa & ductus sive canales cylindrici , conici , recti , inflexi , inversi , infundibula , receptacula , forcipes , pelves , lentes opticæ , cameræ obscuræ , tympana , tubi acustici , ginglymi (*charnières*) septa ac dissepimenta , aliaque , quæ omnes

(a) Hippocratem Mechanices studium in Medicina valde utile agnovisse , ex ea ejus epistola patet , qua filio suo *geometriae* studium , cujus mechanica pars est , valde commendavit. vid. edit. Linden. Tom. II. p. 934.

omnes ex legibus mechanicis agunt, adeoque etiam optime & fere solum per eas cum in statu sano, tum morbofo, explicari atque intelligi possunt.

XIV. *An Medici Mechanici non nisi solas res mechanicas amplectuntur?*

R. Minime: Sed quicquid sensibus atque experientia, vel etiam accurato ratiocinio, verum, bonum ac utile esse cognoscunt, ex quibuscunque scientiis & disciplinis assument: imo quicquid boni ad Medicinam perficiendam vel vulgus vel empirici subinde habent, amplectuntur, atque in usum & suum & ægrotantium convertere satagunt.

XV. *An omnes hominis actiones mechanicè explicari possunt?*

R. Omnes omnino corporeæ. Sed quia homo ex corpore & animâ constat, eæ actiones, quæ cogitationem involvunt, adeoque non à corpore, sed ab animâ, tanquam ente cogitante, non corporeo proficiuntur, mechanicè etiam explicari nequeunt. Sicuti etiam quomodo anima agat in corpus, & corpus rursus in animam; quas actiones tamen revera in nobis fieri experientia cognoscimus, intelligere adeoque & explicare non possumus: quæ vero difficultates omnibus sectis sunt communes. Quare si res sive problema ad hunc usque articulum solutum est, subsistere cogimur; quia ulterior

progressus in nulla secta datur, vel saltem hucusque non inventus est.

XVI. *Quid Mechanici Medici per naturam hominis, de qua HIPPOCRATES aliique Medici tam sæpe locuti sunt, intelligunt?*

R. Stahliani animam esse hanc hominis naturam dicunt ac perhibent; verum hoc validis argumentis probare nequeunt. E contrario sensu medico robusta natura idem est ac vegeta & valida corporis fabrica sive constitutio; debilis vero sive imbecilla natura, idem quod tenera ac debilis corporis compositio: dum rustici, milites ac plebei homines robusta natura gaudere; litterati vero atque alii tenerioris corporis homines imbecilla donati esse solent. Si anima esset natura, eruditissimi haberent naturam robustissimam; qui vero utplurimum debili fruuntur. Taceo nunc alia argumenta, quæ contra hanc Stahlianorum sententiam in *Diff. de Medicinæ Mechanicæ præstantia* protuli, quæ hanc ob causam uberius legi potest.

XVII. *Quomodo dividitur Medicina?*

R. Optime in partes principes & ministras. Principes sunt duæ: *Hygiene & Therapeutice*. Ministræ vero sex: & quidem tres, prægredientes sive theoreticæ dictæ, ut *Physiologia, Pathologia & Semiologia*; atque tres pedissequæ, sive practicæ, & executioni destinatæ: ut *Diæta, Pharmacia & Chirurgia*. Sive in
forma

forma Tabulæ

Dividitur Medicina in partes

PRINCIPES, quarum duæ sunt:

{ *Hygiene*, sanitatis conservationem, &
 { *Therapeutice*, morborum curationem
 docens.

MINISTRAS, sex: quæ vel

{ *Theoreticæ* five *prægredientes*, tres, cog-
 { nitioni dicatæ, quæ fundamenta do-
 cent: nimirum,

{ *Physiologia*, statum corporis humani
 { sanum exponens: ad quam præci-
 { pue *Anatome*, deinde & *Physica*
 { atque *Mechanica* pertinent.

{ *Pathologia*, statum corporis ægrum
 { docens,

{ *Semiologia*, five signorum doctrina.

{ *Practicæ* five *pedissequæ*, atque execu-
 { tioni five curationi destinatæ, quoque
 tres: ut

{ *Diæta*,
 { *Pharmacica*, cujus pars est *Botanica*,
 { *Materia Medica* & *Chemia*.
 { *Chirurgia*.

Partium Medicinæ ministrarum prima est
 PHYSIOLOGIA: cujus objectum sunt *Res*
secundum naturam, (*) five status cor-
 poris

(*) Vocantur etiam *res naturales*, & septem vulgo numerantur:
 ut partes solidæ, fluidæ, temperamenta, facultates, actiones, ex-
 cernenda & qualitates externæ sensibiles: quibus alii *elementa* ad-
 dunt; quæ vero jam sub partibus solidis & fluidis comprehenduntur.

poris sanus : & speciātim quidem

I. SANITAS, id est, status ille hominis, in quo ad actiones, sibi competentes, sine molestia ac diu peragendas idoneus est.

Hujus *Differentiæ* sunt vel

(1°.) *Essentiales*, quarum tres sunt : consistentes vel in

{ humoribus sive partibus fluidis, unde

{ *Temperamentum*, & quidem bonum : quod est vel

{ *æquale*, sive temperatissimum, ut *sanguineum* : quod distinguunt vulgo in æquale ad pondus & ad justitiam.

{ *inæquale*, ut *phlegmaticum*, *cholericum* & *melancholicum* : quæ varie ac mire rursus inter se invicem mixta deprehenduntur. Præcipue vero Medicus attendat, suadeo, utrum sit *calidum* an *frigidum*.

{ partibus solidis, ut est

{ *Organica structura legitima*, consistens in partiū debita conformatione, magnitudine, situ & numero.

{ *Unitas*, sive *cohesio* decens cum aliis partibus.

(2°.) *Accidentales*, ut sanitatis

Qualitas : cujus ratione sanitas est vel

{ perfecta aut excellens ; sive

{ imperfecta, quæ *status neuter* vocatur.

Tempus : cujus intuitu dicitur vel longa & habitualis ; aut brevis sive recens.

Motus sive mobilitas : cujus respectu dicitur firma & constans ; aut infirma & inconstans.

Eventus : ubi sperare jubet longam sanitatem, sive longævitatē, aut ubi talem spem non facit.

II°. CAU-

II°. CAUSSA SANITATIS: quæ est vel

1°. *Propinqua*, quam constituunt tria: rite scilicet constituti

[*Humores*, qui sunt vel

{ alimentarii, ut chylus, sanguis, serum, cruor, lymphæ: (quo & spiritus referri possunt.)

{ excrementitii, ab excretionem ita dicti: qui sunt vel

{ *utiles*; ut saliva, liquidum gastricum, bilis, succus pancreaticus, lac, semen, liquidum lacrymale &c.

{ *inutiles*; transpiratio, sudor, urina, mucus, cerumen, &c.

[*Spiritus*: (de his vid. comp. anat. n. §. 301.)

qui, licet unius ejusdemque sint naturæ, tamen dividi solent in

{ *animales*, qui actionibus animæ sive mentis voluntati subjectis, inserviunt; ut *sensui & motui*.

{ *vitales*, qui actionibus, animæ voluntati non subjectis, præsent: ut cordis, pulmonis, ventriculi, renum, hepatis, testiculorum, glandularum &c.

[*Partes solidæ*: quæ dividuntur in similes & dissimiles, simplices & organicas, molles & duras.

2°. *Remota* sive procatartica, sunt sex *Res non naturales*, ut & *adiaphoræ* dictæ: ut aer, cibus & potus, motus & quies, som-

somnus & vigiliæ, excreta & retenta, atque animi pathemata: quibus etiam sano sensu jungi possunt *medicamenta & curationes* quædam chirurgicæ.

III°. ACCIDENTIA sive *sequelæ* sanitatis sunt triplicia; ut

1°. *Actiones integræ* sive perfectæ in toto corpore, nimirum

naturales: ut appetentia, concoctio seu digestio, nutritio, vegetatio, secretio, generatio, transpiratio, & affines.

vitales: ut motus cordis & pulmonum, sive circulatio sanguinis, respiratio, atque actio cerebelli.

animales, (ab animæ voluntate pendentes:) ut sensus externi & interni, ac motus voluntarius.

2°. *Excreta & retenta* rite constituta: quorum

hæc sunt *humores & spiritus*, boni ac sani, *utilia*: ut sanguis, lac, semen, bilis, saliva.

illa vel *inutilia*: urina, fæces, flatus, mucus, cerumen, menstrua, lochia, hæmorrhoides &c.

3°. *Qualitates corporis externæ* sive *sensibiles integræ*: quæ a quinque sensibus externis vulgo dicuntur

visibiles, audibiles, olfactiles, gustatiles, tactiles.

Actio-

Actiones præcipuæ, quæ in corpore humano fiunt.

1. *Masticatio*: quæ est actio animalis, qua cibi sive corpora solida dentibus subjecta, motu maxillæ inferioris versus superiorem immobilem dividuntur, &, dum motu buccarum, labrorum, atque linguæ iterato inter dentes provolvuntur, in minutissimas moleculas comminuuntur.

2. *Salivæ secretio*, est actio naturalis, qua in glandulis conglomeratis in vicinia cavoque oris sitis, a sanguine arterioso, lymphâ saponaceæ indolis separatur, potissimum masticationis tempore larga copia in os effundenda, cibisque ad inchoandam eorum solutionem permiscenda.

3. *Deglutitio* est actio animalis, qua in ore contenta motu successivo linguæ, ossis hyoidis, laryngis, pharyngis, atque veli palatini versus isthmum faucium propelluntur, indeque ad œsophagum atque ventriculum urgentur.

4. *Digestio* sive *Concoctio ciborum* est actio naturalis, qua assumpta ope salivæ deglutitæ & menstrui ventriculi, calore blando aëreque elastico intermixto adjuti, solvuntur, motu cum fibrarum propriarum muscularium, tum adjacentium partium, in minimas partes dividuntur, invicemque uniuntur, ut sub liquoris homogenei, qui *chymii* nomine venit, specie per pylorum ad intestina transire queant.

5. *Chy-*

5. *Chylificatio*, est actio naturalis, qua massa alimentorum in ventriculo maximam partem soluta ac præparata, in intestinis tenuibus, affusa bile & succo pancreatico, in duodeno, ut & liquore intestinali, perfectius attenuatur, & unione particularum oleosarum cum aqueis in liquorem lacteum, *chyli* nomine insignitum, mutatur; qui motu intestinorum peristaltico in vasa lactea, per mesenterium excurrentia, urgetur, inde ad cisternam lumbarem ductumque thoracicum promovendus, sanguinique in vena subclavia; plerumque sinistra, affundendus.

6. *Fecum excretio*, est actio, qua reliquiae alimentorum, ab humoribus nostris non solubilia, cum parte bilis abundantis aliisque liquoribus excrementitiis, in molem crassiorē compactæ, motu peristaltico intestinorum, per eorum gyros usque ad intestini recti exitum promoventur, relaxatoque ejus sphinctere ex corpore, continuato motu intestinorum contractili, adjacentiumque partium, ac præcipue muscutorum abdominis & diaphragmatis pressione, expelluntur.

7. *Hæmatopoeisis* sive *sanguificatio*, est actio naturalis, qua *chylus* sanguini in vena subclavia affusus, indeque per cor & omnes partes cum eo trajectus, intimius cum eodem miscetur, actione cordis & vasorum dividitur, mutatur, a variis impuritatibus in diver-

diversis corporis humani partibus atque visceribus liberatur, & sic denique sanguini perfecte assimilatur.

8. *Circulatio* sive *Circulus sanguinis*, est actio vitalis, qua sanguis, quamdiu vivimus, contractione cordis & arteriarum a corde ad omnes partes, pro putredine ejus avertenda, conservando calore naturali & nutritione illarum, itemque pro secretionem multorum humorum aliisque nobilissimis usibus defertur, indeque per venas iterum ad cor reducitur.

9. *Secretio* est actio naturalis, qua ex ultimis vasis arteriosis in visceribus, glandulis & membranis a sanguine fluidum variæ naturæ, pro diversa organorum secretoriorum fabrica, in certos usus separatur.

10. *Secretio fluidi nervei*, est ea secretionis species, qua in substantia cerebri corticali a sanguine per carotides & vertebrales arterias allato, fluidum tenuissimum secernitur, & in exilissimos tubulos medullaris substantiæ inde eductos derivatur.

11. *Secretio bilis*, est ea secretionis species, qua in hepate, ab ultimis venæ portæ ramis, a sanguine ex liene, pancreate, omento, mesenterio, ventriculo atque intestinis refluxo, liquor saponaceæ indolis, particulis oleosis & salinis, certa lymphæ quantitate temperatis constans, separatur, partim in

B

vesi-

vesicula fellea asservandus perficiendusque, partim ad intestinum duodenum per ductum cholidochum in chylicationis gratiam deferendus.

12. *Secretio Succi pancreatici*, est ea species secretionis, qua in glandula pancreatis magna copiosum liquidum, salivæ simile, fecernitur & per ductum pancreaticum in duodenum, pro chymo & alimentis uberius digerendis & diluendis deponitur.

13. *Lienis actio* consistere potissimum videtur in sanguine tenui, ab arteria splenica accepto, uberius præparando & comminundo, eumque ad venam portæ, pro faciliore bilis in hepate præparatione & secretionem, transferendo.

14. *Secretio urinæ*, est ea secretionis species, qua in renibus a sanguine, per arterias emulgentes allato, magna feri, seu potius aquæ abundantis copia, particulis salinis, sulphureis atque terrestribus imprægnata, ad sanguinem ab his purgandum & sanitatem sic conservandam, separatur, e tubulis urinariis & papillis renalibus in pelvim deposita, per ureteres ad vesicam, in pelvi sitam, defertur, ut contractione tunicae ejus muscularis, adjacentium partium pressione adjunctæ, superato sphincteris vesicæ renixu, per urethram e corpore eliminetur.

De *seminis & sanguinis menstrui secretionem*,
Vid. infra. §. 28. & 29.

15. *Musculorum motus* est vel *voluntarius* vel *spontaneus*. Ille est actio animalis, qua fibræ carneæ, fluido nerveo ab anima illuc determinato, sanguineque repletæ, in parte media turgescunt, abbreviantur, tenduntque propius ad se invicem adducunt, unde pars illis annexa magis mobilis versus partem oppositam minus mobilem agitur, donec cessante copiosiore illorum fluidorum influxu, fibræ iterum subsideant atque relaxentur, partesque in naturalem statum restituantur.

16. *Motus musculorum spontaneus, naturalis, automaticus* sive *involuntarius*, animæ directioni non est subjectus; sed est actio naturalis, qua mechanico quodam spirituum in certas partes influxu, ab artificiis mechanicis & causis, ut in mola, pendente, certi fiunt motus: sicuti exemplum ex mirabili cordis motu, dies noctesque durante, quo Omnipotens machinæ nostræ Conditor perpetuum mobile nobis exhibere voluit artificiosissimum, intelligi potest.

17. *Excretio cutanea*, est actio naturalis, qua e vasculis sanguineis per cutem disseminatis, abundans serum partibus tenuissimis, sulphureo-salinis foetum, secedit, & per insensilia cutis foraminula, quæ *pore* vulgo vo-

cantur, nunc sub specie *insensibilis* vaporis, in magnum sanitatis nostræ emolumentum, larga quantitate transpirat, & hinc *Transpiratio insensibilis* dicitur; nunc aucto humorum appulso in guttas majores condensatum, sub nomine *Sudoris* erumpit.

18. *Nutritio* est actio naturalis, qua lympha partibus gelatinosis imprægnata, motu vitali ad omnes corporis partes delata, poris fibrarum apponitur, ibidemque relictæ cum iisdem, exhalante parte aquosa, pressione continua sanguinis unitur; unde illæ, quamdiu cedere queunt, secundum omnem dimensionem augentur excrescuntque, & hæc proprie *Accretio* sive *Vegetatio* appellatur; ad justam vero longitudinem provectæ, dum omni tempore, quantum functionum vitæ exercitio deperditur, destruiturque, tantum novo succo nutritio apposito restituitur instauraturque, in eodem statu conservantur, atque hæc *Nutritio* nuncupatur.

19. *Sensus*, est actio animalis, qua mutationes ab objectis in organis sensoriiis nervisque per illa distributis excitatæ, per motum fluidi nervei ab extremitate nervi usque ad cerebrum, tanquam sensorium commune propagantur, eorumque motuum occasione idea objecti eos excitantis in anima producitur.

20. *Tactus* est ea sensus species, qua ob papil-

papillas nerveas in superficie cutis sub epidermide collocatas, ab objectis externis in eas agentibus varie commotas, motu illo ad sensorium commune usque propagato, idea figuræ, motus, caloris, frigoris, lævitatatis, asperitatis, aliarumque objecti externi conditionum in mente excitatur.

21. *Gustus* est ea sensus species, qua a particulis, potissimum salinis, varie cum aliis particulis commixtis, a saliva in ore solutis, papillæ nerveæ in superficie linguæ dispositæ commoventur, indeque idea diversi saporis in mente excitatur.

22. *Olfactus* est ea sensus species, qua particulæ sulphuræ volatiles è corporibus exhalantes, mediante aëre, per inspirationem intra nares irruente, in papillis nerveis per tunicam pituitariam distributis, definitum motum, hujusque occasione ideam distincti odoris, excitant.

23. *Visus* est ea sensus species, qua radii lucis, in tunicam corneam incidentes, per illam, humoresque oculi transeuntes, varieque refracti, in nervi optici in fundo oculi expansione, *tunica retina* dicta, imaginem objectorum, a quibus reflectuntur, delineant, sicque fibrillis nerveis inde commotis ideam objecti in mente excitant.

24. *Auditus* est ea sensus species, qua motus tremulus aëris ab objectis sonoris exci-

ratus , per aurem externam , & speciatim meatum auditorium , in membranam tympani incidens , indeque per ossicula in cavo tympani contenta propagatus , in labyrintho , cum fibris nerveis portionis mollis nervi auditorii , per canales semicirculares & cochleam expansis , similem motum tremulum communicat , quo ad cerebrum continuato idea soni in mente excitatur.

25. *Vigilia* est ille status corporis , in quo organa sensuum motuumque voluntariorum spiritibus sufficienter turgentia , ac tono suo gaudentia , ad exercitium functionum suarum expeditum idonea sunt.

26. *Somnus* contra est ille status corporis , in quo nervi ad organa sensuum & motuum voluntariorum abeuntes , ea quantitate spirituum non replentur , quæ illa ad facile functionum suarum exercitium disponat ; sed quasi collapsi ac flaccidi , spiritus tum languidos per tempus aliquod in quiete detinent , ne in organa illa sufficienti copia influant.

27. *Respiratio* , est actio vitalis , qua thorace per elevationem costarum & descensum diaphragmatis dilatato , aër gravis & elasticus , per asperam arteriam in pulmones , eo tempore minus pressos , descendit sive irruit , & eosdem sua gravitate & elasticitate expandit , quod *inspiratio* dicitur ; eodem vero

vero per subsidentiam costarum & diaphragmatis ascensum, propriamque bronchiorum vim contrahentem arctato, aër denuo per asperam arteriam e pulmonibus compressis expellitur, quod *expirationem* dicimus.

28. *Seminis secretio*, est ea secretionis species, qua ab arteriis seminalibus, intra testium vascula tenuissima seminalia & anfractus, humor, sub partibus viscidis multas etiam spirituosas & activas recondens, separatur, inde per vas deferens ad vesiculas seminales deferendus, ibidemque ad tempus usque coitus pro foemina foecundanda, aservandus.

29. *Menstrui sanguinis excretio*, est actio naturalis, qua in foeminis adultis sanguinis, in corpore earum abundantis, pars quovis mense per vasa uteri ejusdemque vaginæ, a sanguinis pressione sensim dilatata, expellitur, donec æquilibrium inter vasa & humores contentos restituitur, quo tempore se paulatim rursus claudunt.

30. *Conceptio* est actio naturalis, qua ovulum muliebri maturum, a seminis virilis parte spirituosum in coitu irroratum, ex ovario per tubas fallopianas ad uterum deferitur, atque motus vitales in stamine tenuissimo futuri embryonis ab eodem excitantur.

31. *Nutritio fœtus* est actio naturalis, qua ex vasis uterinis feminæ gravidæ sive matris

succus nutritius ad vascula venosa placentæ utero connexæ delatus, per venam umbilicalem ad hepar embryonis, indeque ad cor derivatur, cujus contractione per totum ejus corpus circulum suum absolvit, partibusque formandis apponitur.

32. *Partus* est actio naturalis, qua foetus maturus, motibus spasticis uteri, musculorum abdominis atque diaphragmatis, ore uteri sensim his dilatato, ruptisque membranis eum ambientibus, & effuso liquore in eis contento, per vaginam sensim dilatatam, ex matre sua, in qua per novem menses sive 40. hebdomades hæsit, expellitur.

33. *Lactis secretio*, est ea secretionis species, qua e vasis mammariis, post partum majorem sanguinis quantitatem accipientibus, indeque dilatatis, in substantia mammarum glandulosa, liquor albus dulcis, partibus aquosis, oleosis, salinis, atque terrestribus, inter se in liquidum album homogeneous unitis, constans, separatur, & in tubulis lactiferis asservatur, ex quibus tandem angustis orificiis, in papillis mammarum apertis, suctione infantis pro ejus nutritione elicitur.

Partium Medicinæ ministrarum secunda est **PATHOLOGIA**, cujus objectum sunt *Res præter Naturam*:

1°. MORBUS, qui est læsio actionum competentium.

petentium. Hujus *differentiæ* sunt, sicut
in Physiologia, vel
1°. *Essentiales*: consistentes vel in fluidis
vel solidis: ut

Intemperies: *plethorica*, *phlegmatica*, *chole-*
rica, *melancholica*, calida vel frigida. Ha-
rum quælibet est aut *benigna* aut *maligna*,
gradu vario corruptionis diversæ.

Morbus organicus: qui consistit in partium
nimia laxitate aut rigiditate, incongrua
conformatione, magnitudine, numero
aut situ.

Unitas five cohæsiō soluta: cujus species
in partibus vel

{ mollibus, sunt *vulnus*, *ulcus*, *contusio*,
ruptura.

{ duris five ossibus, *fractura*, *fissura*, *ca-*
ries &c.

Ex his morbis simplicibus, inter se diverso modo concu-
rentibus, resultant *morbi compositi* innumeri: ut frac-
tura cum vulnere vel luxatione, ulcus cum carie &c.

2°. *Accidentales*: quæ respiciunt vel

1°. *Subiectum* five hominem ægrum: & sic morbus di-
citur a

{ *Loco affecto*, universalis vel particularis; essentialis aut
per consensum, five idiopathicus & sympathicus,
manifestus aut occultus, ut morbi capitis, pecto-
ris, abdominis &c.

{ *Numero*, solitarius five simplex, aut compositus.

{ *Ætate*, infantilis, puerilis, juvenilis, virilis, senilis.

{ *Sexu*, muliebris, vel virilis, aut communis.

{ *Origine*, connatus vel adventitius; hæreditarius vel
non hæreditarius five acquisitus.

2°. *Cauffas*, unde morbus a

Magnitudine: dicitur parvus vel magnus.

Qualitate: benignus aut malignus, contagiosus, legitimus sive exquisitus, aut spurius sive anomalus.

Motu: constans aut pertinax, vel inconstans aut mutabilis.

Tempore: vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis; continuus, continens, intermittens, remittens.

Duratione: recens, inveteratus; brevis sive acutus, longus aut chronicus. Item morbi habent suum principium, incrementum, statum, & decrementum.

Regione: endemius, epidemicus, publicus, privatus.

Eventu: sanabilis, insanabilis, salutaris, dubius, lethalis aut desperatus.

II°. *CAUSSA SIVE ÆTIOLOGIA MORBORUM*, alia est

I°. *Propinqua*, quæ subtilius adhuc in *proximam* scilicet & *antecedentem* rursus dividitur, ac fundatur vel in *Humoribus & Spiritibus*: qui peccare possunt

quantitate; vel { *excedente*, *Plethora*; *deficiente*, *Penuria* vocata.

qualitate; *Cacochymia* dicta: biliosa, pituitosa, melancholica, acida, alcalica, salsa, scorbutica, oleosa, &c.

motu; excedente, imminuto, deficiente:

loco; unde stagnatio vel effusio humorum.

Partibus solidis: quæ peccant laxitate, rigiditate, conformatione, magnitudine, numero, situ, cohæsione.

Excrementis vitiosis quibuscunque utilibus & inutilibus.

Quibus addendæ sunt *res incongruæ deglutitæ*, ut acus, cultri,

cultri, & quævis instrumenta & corpora
externe lædentia.

2°. *Remota, procatactica sive occasionalis,*
sunt res

1. *Non naturales*; ut aër, alimenta, mo-
tus &c. p. 13.

2. *Præternaturales*; morbi & symptoma-
ta, alia mala & morbos producentia:
item *Venena*.

3. *Supranaturales*; quando Deus, diabo-
lus aut sagæ (si quæ forte sunt) mor-
bos inducunt.

III°. SYMPTOMATA sive effectus morbo-
rum sunt triplicia: ut

1°. *Actiones læsæ*: quæ vel abolitæ, vel im-
minutæ vel depravatæ.

2°. *Excreta & retenta læsa*: quantitate, qua-
litate, loco aut tempore peccantia.

3°. *Qualitates externæ sensibiles læsæ*: indi-
cantes vitia corporis humani in sensus ex-
ternos incurrentia: & a sensibus quinque,
in quos incurrunt, dicuntur vel

1°. *visibiles*, quando visu percipio icterum,
chlorosin, guttam rosaceam, erysipelas,
tumores, strumas, suffusiones &c.

2°. *audibiles*, quando audio raucedinem,
stertorem, singultum, ructus, murmura,
flatus aut crepitus ventris, ossium fracto-
rum collisionem &c.

3°. *olfactiles*, dum percipimus fœtorem sudo-
ris,

ris, fecum, alvi, urinæ, ulceris, cancri, cariei, sphaceli &c.

4°. *gustatiles*, si ab ægro saporis peregrini sentiuntur, amari, acidi, falsi, aromatici, pingues, putridi.

5°. *tactiles*, quando tactu æstus, frigus, siccitas, humiditas, durties, laxitas &c. ægri explorantur.

DEFINITIONES MORBORUM.

Abortus, est foetus imperfecti ante absolutum naturalem gestationis terminum exclusio, a plethora, vi externa, ira, terrore vehementi, motu nimio, vel ab irritatione uteri, placentæ separationem producente, exorta.

Achores, sunt ulcuscula manantia in cute capitis infantum a sero acri & viscido, excitata, materiem glutinosam plorantia, quæ in crustam sæpe tenacem abeunt, unde in facie nomen *crustæ lacteæ* acceperunt.

Albugo, est macula albicans in tunica cornea oculorum, ab inflammatione ejus, vel variolis, vel a vi externa relicta, visum obscurans.

Alvi fluxus, est solito frequentior materiæ tenuis, plus minusve corruptæ, per alvum excretio, a motu intestinorum peristaltico auctiore, stimulo quodam excitato, dependens.

Alvi

Alvi obstructio, est excrementorum plerumque induratorum justo diutior in corpore retentio, a motu intestinorum languidior spasticaque illorum constrictione oriunda.

Amaurosis, est abolitio visus, sine ullo fere in oculis vitio apparente, ab obstructione, compressione, vel corruptione nervi optici inducta.

Amblyopia, est visus debilitas, à causâ quâcumque, cum primis vero à nervi optici vitio, vel à partium oculi obscuratione quâcumque ortum trahens.

Anasarca, est totius corporis habitus intumescencia, albicans, mollis, digiti impressi vestigium retinens, a sero in membrana cellulosa sub cute congesto, exorta.

Aneurisma, est tumor pulsans, pressioni cedens, mox vero se restituens, a tunicarum arteriæ dilatatione p. n. indeque orta sanguinis collectione ortus.

Angina, est faucium atque laryngis inflammatio, cum respiratione difficili, suffocatoria, & impedimento deglutationis, à sanguinis vel feri stagnatione excitata.

Ani procidentia, est intestini recti prolapsus, ut sponte iterum retrahi nequeat, a muscoli sphincteris, levatorum, ipsiusque intestini recti relaxatione dependens.

Animi deliquium, est sensus motusque privatio, cum pulsu summe debili, a motu cordis,

cordis, ob virium defectum vel animæ perturbationem, impedito dependens.

Anorexia, est desiderium ciborum, ob malam ventriculi atque liquoris gastrici constitutionem, valde imminutum, penitusque interdum ablatum.

Apepsia, est deficiens assumptorum in ventriculo digestio, a debilitate ventriculi, menstruique inertia derivanda.

Aphthæ, sunt crusta albicans, superficiem interiorem oris totiusque subinde canalisi alimentarii, a labris usque ad intestinum rectum, occupans, ab obstructione & exulceratione ultimorum in ore emissariorum orta.

Apoplexia, est sensûs, motûsque in toto corpore subitanea plerumque privatio, cum stertore conjuncta, a cerebri nervorumque intra cranium compressione dependens.

Appetentia five *Appetitus prostratus*. vid. *Anorexia*.

Appetitus auctus, qui *Bulimus* etiam five *canina fames* dicitur, est insatiabilis edendi cupiditas, cibis denegatis sæpe animi deliquia excitans, ventriculi fortem nimis contractionem, menstruique illius majorem acrimoniam, aliasve res pro causa agnoscens.

Ardor ventriculi, est molesta ardoris circa orificium ventriculi sinistrum perceptio, juxta œsophagum ex ventriculo ascendens, cum sensu spasticæ constrictionis, a cruditatibus ventri-

ventriculi variis, modo acidis, modo biliosis, excitata.

Arthritis, est lancinans articulorum dolor, partes ligamentosas & membranaceas illorum potissimum occupans, a materia acri in tenerimis vasculis stagnante, excitatus.

Ascarides, est vermium exilissimorum species, intestinum rectum magno numero subinde obsidentium, ibidemque pruritum insignem & tenesmum excitantium.

Ascites, est hydropis species, quâ aquæ ex vasculis lymphaticis ut plurimum disruptis in cavum abdominis effusæ, ibidem, velut in sacco detinentur.

Asthma, est respiratio difficilis & laboriosa cum sibilo, a vasorum pulmonalium bronchiorumque obstructione, vel spastica constrictione, plethora, aliisve variis causis dependens.

Atrophia, est tabida corporis extenuatio, ab obstructis mesenterii glandulis, indeque denegato chyli ad sanguinem transitu, dependens, infantibus præsertim familiaris.

Auditus difficilis, est impedita soni ad aures allabentis perceptio, ab obstructione vel relaxatione organi auditorii, nunc externi nunc interni, aliisque causis quamplurimis dependens.

Aurium susurrus & tinnitus, est perceptio soni præter naturam, nunc gravioris nunc obtu-

obtusioris, à congestionem humorum indeque orta stagnatione circa aures internas excitata.

Bubones sunt glandularum inguinalium tumores, à materiâ viscidâ illas obstruente orti, pro diversitate materiæ magis minusve maligni, mitioribus vel gravioribus symptomatibus stipati.

Bulimus, vide *Appetitus auctus*.

Cachexia, est habitus corporis externi morbida inflatio, cum lurido totius colore, a feri corrupti viscidâ aut vappescentis congestionem inducta.

Calculus renum, est concrementum præternaturam, a partibus sanguinis salino terrestribus in urina contentis & circa tubulos renales subsistentibus originem ducens, urinæ secretionem & excretionem impediens, sævosque dolores inducens.

Calculus vesicæ, est concrementum præternaturam, plerumque a calculo renum ad vesicam delato, ibidemque subsistente ortum, interdum tamen etiam ac præsertim in pueris in vesica concretum, & per orbes materiæ crassioris ab urina ibidem depositæ sensim auctum, urinæ excretionem summis cum doloribus impediens.

Cancer, est tumor scirrhusus, cum dolore insigni conjunctus, sæpe lividus, & quandoque venis turgentibus cinctus, ac tandem
exulce-

exulcerari incipiens , summo cum dolore & foetore , materia acri putridaque in partibus glandulosis ac potissimum mammarum & labiorum stagnante ortus.

Carcinoma , idem est , quod *Cancer*.

Cardialgia est dolor vehemens oris ventriculi sinistri , & partium vicinarum circa scrobiculum cordis , cum anxietate , nausea & vomendi conatu conjunctus , a materia peregrina rodente & vellicante , intra vel circa ventriculum hærente , oriundus.

Caries ossis , est erosio ossium ulcerosa , livida vel nigra , a stagnatione feri acris intra tubulos vel interstitia ossium hærentis , atque in saniem putidam conversi , vicinaque tandem depascentis.

Carus , est affectus soporofus , in quo ægri difficulter excitantur , vellicati tamen sentiunt , & liberam adhuc respirationem obtinent , ab oppressione tubulorum cerebri ortus.

Catalepsis , est sensuum externorum & internorum cohibitio , cum motus voluntarii cessatione subitanea , ut ægri instar statuarum rigida servant membra eo situ , quo primum hoc malo correpti sunt.

Cataracta , est abolitio visus , ob humorem crystallinum a quacunque causa obscuratum.

Catarrhus , est feri acris ac visceris in variis
C parti;

partibus stagnatio, ab aere plerumque frigido atque humido excitata, irritatione sua plura symptomata & sæpe etiam febrem excitans.

Causus sive *febris ardens*, est febris acuta continua, cum ardore, inprimis circa præcordia intolerabili, siti non exstinguenda, cute arida, gravissimisque symptomatibus aliis stipata.

Cephalalgia, est capitis dolor, a sanguine aut sero in illo stagnante exortus, qui si vehementior ac pertinacior sit, levique occasione recrudescat, *cephalæa* nominatur.

Chiragra est species arthritidis, in qua partes membranaceæ circa articulationes manuum & digitorum, sero acri, cum dolore notabili distenduntur.

Chlorosis est species cachexiæ, virginibus familiaris, cum pallore & lurido faciei colore, artuum gravitate, cordis palpitatione & subinde febricula lenta conjuncta, a partium laxitate, humorumque crassitudine & frequentissime a mensium obstructione oriunda.

Cholera est copiosa & frequens materiæ corruptæ per vomitum & alvum excretio, a fortiori ventriculi & intestinorum, a materia acri, biliosa, & fermentescente, irritatione, indeque aucto illorum motu producta.

Cæliaca passio est materiæ chylosæ copiosa
per

per alvum dejectio, a vasorum lacteorum obstructione indeque denegato chyli ad sanguinem transitu dependens.

Colica, est vehemens intestinorum dolor, nunc per totum abdomen vagans, nunc in certa parte coli intestini potissimum fixus, a materia acri, flatulenta, ut & sanguine in tunicis stagnante sive inflammatione, intestina ad spasticam contractionem irritante ortus.

Collisio, vid. infra *Contusio*.

Coma est affectus soporofus, in quo ægri excitari quidem a somno profundo possunt, & sine delirio respondent, mox tamen in eundem relabuntur.

Coma vigil, est perpetua somnolentia, ubi tamen somnum quietum capere vel saltem continuare nequeunt, sed frequenter excitantur & dormire vix possunt, a partium internarum cerebri a materia acri pressione atque irritatione.

Congestio, est humorum in parte quapiam relaxata accumulatio, dum ob vasa impedita, humoresque crassiores, minus refluit, quam adducitur, unde tumores, spasmi atque dolores excitantur.

Contusio est solutio continui partium mollium a causa externa violenta, & speciatim corpore obtuso, inducta, eaque sæpe sine integumentorum læsione, unde humores ex

fibris & vasculis attritis effunduntur, & sub cute stagnantes tumorem livido colore transparentem formant. Vocatur etiam *Collisio*.

Convulsio est involuntaria partium musculosarum agitatio violenta, ab inordinato & vehementiori fluidi nervei in fibras musculares influxu.

Cordis palpitatio, est frequentior & convulsivus cordis motus palpitans, cum anxietate conjunctus, ab impedito sanguinis per illud libero transitu excitatus.

Coryza est catarrhus narium, quo lymphacris, vel viscidus mucus copiose excernitur, cum narium majori vel minori obstructione, dolore capitis, aliisque subinde malis comitatus, a congestione humorum versus caput dependens.

Crusta lactea, sunt exanthemata scabiosa in facie infantum conspicua, a sanguine impuro & acri stagnante orta, atque in crustam glutinosam confluentia.

Delirium, est idearum objectis externis non respondentium formatio, a morbosa cerebri & fluidi nervei constitutione ac motu orta.

Dentitio difficilis, est affectus infantum, in quo ob dentes, transitum per gingivam molientes, earum tumor dolor cum calore præter naturam, inquietudine, moribusque vehementioribus percipitur.

Diabe-

Diabetes, est copiosa urinæ crudæ excretio, quantitatem assumti potus superans, cum debilitate, a relaxatione tubulorum renalium dependens.

Diarrhœa, est justo frequentior excrementorum tenuiorum per alvum dejectio, cum dolore plerumque intestinorum conjuncta, a materia peregrina, intestina ad fortiolem motum peristalticum stimulante, excitata.

Dysenteria est fluxus alvi cruentus vel purulentus, cum febre plerumque & atrocibus intestinorum doloribus stipatus, a materia acri, inflammationem, erosionem, motumque peristalticum auctum intestinorum excitante.

Dyspepsia, est difficilis alimentorum in ventriculo digestio, unde cruditates in eodem cum doloris & ponderis sensu & flatus copiose generantur, a tono ventriculi vitiatō & menstrui ejus inertia dependens.

Dyspnœa est difficultas spirandi, ab humoribus copiosis intra pulmones congestis, omnibusque causis liberam illorum dilatationem impredientibus orta.

Dysuria est difficilis, & cum dolore conjuncta urinæ excretio, vitio vel renum vel vesicæ inflammatorum, aut exulceratorum, aut spastice constrictorum, contingens.

Emprosthotonus, est species spasmi universalis, qua partes musculosæ rigide contrahuntur,

huntur, ut corpus præter voluntatem versus anteriora incurvetur.

Empyema, est puris in cavo pectoris collectio, a rupto abscessu pulmonum vel pleuræ, cum sensu gravitatis in latere affecto, difficili respiratione, febreque lenta conjuncta.

Epilepsia, est sensuum externorum internorumque subitanea abolitio, cum prostratione corporis & motibus musculorum totius fere corporis violentis, convulsivis & involuntariis, alternatim facta illorum contractione & remissione, a causa cerebrum & partes nervosas vehementer pungente vel irritante.

Epiphora, est defluxio præter naturam ex oculis, qua illi copiosum serum acre, a glandulis lacrymalibus secretum, perpetuo plorant, illoque genas sæpe excoriant: vocatur etiam *oculus lacrymans*.

Erysipelas, est inflammatio cutis late se extendens, cum tumore, rubore, ardore & dolore insignibus, subinde pustulas plures minimas, sæpe in vesiculas abeuntes, elevatas exhibens, ab humorum intra vasa cutanea stagnatione.

Exanthemata, sunt efflorescentiæ cutaneæ, in febribus acutis sæpius erumpentes, a materia acri & maligna motu febrili ad habitum corporis delata, atque intra cutem hærente,

rente , pro diversitate materiæ figura & symptomatibus diversa.

Favus , vide *Achores*.

Febris , est calor præter naturam , five intemperies calida , cum virium læsione , siti , dolore capitis , aliisque variis symptomatibus stipata , a motu cordis & arteriarum frequentiore , a stimulo morbido seu materia vitiosa peccante , excitato.

Febris acuta , est febris , in qua pulsus celer & calor præter naturam à principio ad finem morbi continuant , atque brevi tempore vel ad mortem vel salutem decurrit.

Febris ardens , vide *Causus*.

Febris castrensis , est species febris epidemicæ malignæ , in castris sæpius grassantis , cum subito virium lapsu , cephalalgia atroci , linguæ & faucium inflammatione , nigredine atque ariditate , intra paucos dies plures interimens.

Febris catarrhalis , est febris cum catarrho conjuncta , calore utplurimum mitiore , qui tamen circa vesperam exacerbari , & usque ad materiæ catarrhalis coctionem persistere solet , cui utplurimum coryza , raucedo & tussis juncta.

Febris continens , quæ & *synochus* appellari solet , est febris acuta , in qua calor p. n. sine remissione a principio ad finem morbi perdurat.

Febris continua dicitur, in qua calor præter naturam a principio usque ad finem morbi, attamen cum aliqua subinde interjecta remissione, affligit, & cum gravibus symptomatibus ac periculo conjunctus est.

Febris Ephemera, est species febrium continuarum brevissima, intra 24. fere horarum spatium plerumque terminata, cumprimis ab errore quodam sex rerum non naturalium, aut ab accidentali quadam sanguinis commotione, sine vitio ejus materiali excitata.

Febris epidemica dicitur, quando multi eodem tempore, eodem in loco, eadem fere febre decumbunt, cujus causa communis plerumque in aere pravis particulis repleto hæret.

Febres exanthematicæ, sunt species febrium acutarum, cum insigni plerumque pectoris oppressione conjunctarum, in quibus maculæ sive papulæ & pustulæ in cute erumpunt.

Febris hæctica est species febris continuæ lentæ, in qua calor præter naturam, lenis tamen, aliquot inprimis post pastum horis exacerbari solitus, per longum tempus durat, cum insigni corporis contabescencia & virium languore, a visceris cujusdam labe plerumque dependens.

Febris hungarica, vide *Febris castrensis*.

Febris inflammatoria, est febris continua
acu-

acuta, cum partis alicujus sive internæ sive externæ notabili inflammatione conjuncta.

Febris intermittens est, in qua calor & pulsus præter naturam intermittunt & per aliquod tempus ægrum prorsus relinquunt, per intervalla vero novis accessionibus, quas paroxysmos appellant, denuo aggrediuntur.

Febris intestinalis est febris continua acuta, cum fluxu alvino & rejectione materiæ feculentæ, utplurimum valde foetidæ, conjuncta, ubi causa plerumque in intestinis hæret.

Febris lactea, est calor præter naturam cum pulsu celeri, in puerperis tertio vel quarto die post partum a difficili lactis proventu exorta.

Febris lenta, vide *hectica*.

Febris maligna dicitur, in qua calore ad speciem quidem mitiore, subitanea tamen virium citra causam manifestam prostratio, & pulsus debilis cum anxietate, vigiliis & mentis sæpe alienatione percipitur.

Febris pestilens, est febris continua maligna, epidemica, peracuta, utpote intra tres quatuorve dies plerumque perimens, bubonibus tamen & carbunculis non stipata.

Febris petechialis, est febris acuta maligna, cum maculis cutis rubris atque lividis, morbis pulicum fere similibus, quæ in toto corpore, excepta plerumque facie, erum-

punt, cutisque superficies æqualis manet.

Febris phthisica, dicitur febris lenta, ab ulcere pulmonum excitata.

Febris purpurata, est febris acuta, sæpe maligna, maculis rubris, vel pustulis feminis milii magnitudinem æquantibus stipata; quæ interdum vesiculas albicantes referunt, hinc in rubram & albam, quæ peioris plerumque indolis est, dividitur.

Febris quartana, est febris intermittens, cujus paroxysmi quarto quovis die redeunt, binis diebus, in quibus nihil febrilis percipitur, interjectis.

Febris quotidiana, est febris intermittens, cujus paroxysmi singulis diebus repetunt.

Febris scarlatina est febris continua, benigna, in qua maculæ amplæ, rubræ, ad colorem scarlatinum accedentes, statim sub initium in cute hinc inde, imo & in facie erumpunt.

Febris stomachica, est febris ut intestinalis; in qua vero causâ potissimum in ventriculo hæret.

Febris tertiana, est febris intermittens, in qua paroxysmi alternis diebus redeunt.

Febris urticata, est febris continua benigna, in qua papulæ, puncturis urticarum similes, cutim exasperant.

Febris vulneraria dicitur, quando calor & pulsus p. n. vulnere, abscessui vel operationi

ni chirurgicæ graviori superveniunt.

Fistula est ulceris species in longum protracta, ut plurimum sinuosa & callosa, quæ multas pro diversitate partium sub se comprehendit species; ut sunt fistula ani, lacrymalis, pectoris &c.

Flatulentia, est molesta aeris in ventriculo & intestinis relaxatis expansio, atque per os vel intestinum rectum cum impetu facta eruptio, a debilitate ventriculi & intestinorum oriunda.

Fluor albus est materiæ serosæ aut mucosæ e pudendis muliebribus excretio, a feri abundantia, vitiataque indole, partiumque relaxatione, dependens, tempore fluxus menstrui intermittens, quæ species *benigna* dicitur: si vero materia purulenta, viridescens, versicolor, foetida cum arrosione insigni partium pudendarum, effluit, & tempore mensium perseverat, *fluxus albus malignus* sive *venereus* dicitur, a lue gallica excitatus.

Furor uterinus, est species delirii maniaci, in foeminis quibusdam subinde se exerens, cum insuperabili concubitus desiderio, ab humoribus acribus, partes genitales stimulantibus, orti.

Furunculi sunt tumores inflammatorii minores, in cute & substrata pinguedine hærentes, inferius lati, superius acuminati, a sanguine glutinoso & crasso hærente exorti.

Gangræ-

Gangræna est summus inflammationis gradus, cum dolore & ardore vehementissimo, colore summe rubro, intermixtis striis lividis, & vesiculis in parte affecta ichore repletis.

Glaucoma, ex mea sententia est visus jactura, ab humore vitreo, opaco reddito, orta, unde profunde in oculo opacitas glauca observatur. Multi *in crystallini humoris opacitate* glaucoma consistere existimarunt, sed male; quia hoc vitium *cataractam* esse satis hodie evictum est.

Gonorrhæa benigna, est fluxio seminalis materiæ ex urethra virili, sine dolore & inflammatione contingens, ab atonia sive laxitate glandulæ prostaticæ atque vesicularum feminalium orta.

Gonorrhæa virulenta, est materiæ purulentæ viridescentis & sanguinolentæ fluxus, cum ardore vehementi in urethra conjunctus, ab exulceratione urethræ & prostaticæ, a contagio venereo excitatus.

Gutta rosacea, est rubor faciei, tuberosus, pustulosus, guttis interdum sanguineis similis, quo nasum sæpe & genas valde deturpat.

Gutta serena, vide *Amaurosis*.

Hæmoptysis est sanguinis floridi & plerumque spumantis cum tussi per os rejectio, a vasis pulmonalibus dilatatis vel ruptis emissi.

Hæmor-

Hæmorrhagia narium, est sanguinis per nares stillatim facta eruptio, a nimia sanguinis versus caput congestione, vasa narium dilatante, dependens.

Hæmorrhoides cæcæ, sunt congestiones sanguinis abundantis in vasis laxis intestini recti. Harum aliæ sunt *turgentes* sub forma vesiculæ, sanguine atro repletæ, circa anum se manifestantes, dolore non adeo exquisito stipati, ad varices accedentes; aliæ *tumentes*, durum inflammatorium tumorem, valde dolentem, profundius in intestino recto hærentem, constituentes.

Hæmorrhoides fluentes dicuntur, excretio sanguinis per vasa intestini recti aperta, sine febre & torminibus ventris.

Hæmorrhoides suppressæ dicuntur, quando fluxus sanguinis per vasa hæmorrhoidalia adfuetus, ob sanguinis viriatam qualitatem viarumque adstrictionem, cohibetur.

Hemicrania, est acerbissimus capitis dolor alterum ejus latus tantum occupans, a congestione humorum in loco dolente dependens.

Hemiplegia est resolutio paralytica totius lateris unius in homine, ab apoplexia graviore relicta.

Hepatitis est inflammatio hepatis cum febre acuta, dolore tensivo in hypochondrio dextro, ac tussi arida conjuncta, a sanguine

ne in vasis ejus subsistente.

Hernia est prolapsus intestinorum vel omenti e sede naturali post peritonæi relaxationem aut rupturam factus.

Hydrophobia est delirii maniaci species, cum febre, faucium inflammatione, præcordiorum angustia, & insuperabili omnium fluidorum horrore conjuncta, a morfu animalis rabidi excitata, cujus mores latratu, morfu aliisque actionibus homines ægri sæpe referunt.

Hydrops est aquarum p. n. in cavitate quadam corporis, vel in membrana cellulosa sub cute collectio: a lymphâ, glutinosa, subsistente, vel extra vasa rupta elapsa.

Hypochondriacum malum, est sanguinis abundantis spissioris in hypochondriis, sive in visceribus cum vena portæ communicantibus, congestio, distensiones, dolores, spasmos, flatus, alvi obstructionem & in malo graviore melancholiam cum pluribus iisque miris symptomatibus excitans.

Hystericum malum, est morbus mulierum, qui ut plurimum a congestione sanguinis in abdomine, & visceribus cum vena portæ nexis, ob exitum per uterum denegatum, oriri solet, atque eadem fere, quæ malum hypochondriacum in viris, symptomata excitat; quibus vero ob teneriorem corporis fabricam sæpe vomitus, suffocatio, a pectoris

toris constrictione spasmodica, motusque convulsivi accedunt.

Icterus est cachexiæ species, in qua bilio-
sæ particulæ, ob transitum bilis ex vena por-
tæ in ductus biliarios impeditum, per san-
guinem copiosius diffunduntur, hinc ad ha-
bitum corporis, speciatim cutem faciei &
oculos deponuntur, hasque partes flavo co-
lore tingunt.

Ileos sive *iliaca passio*, est pertinacissima al-
vi obstructio, cum acerbissimis ventris do-
loribus, nausea, vomitu, eoque sæpe ipso-
rum excrementorum, conjuncta, dum ob
impedimentum excretionis per intestinum re-
ctum, motus peristalticus naturalis augetur,
atque invertitur.

Impotentia virilis, est ineptudo in viris ad
generandum, vel a partium genitalium læsa
conformatione, vel a feminis virilis secretio-
ne aut excretionem impedita dependens.

Incontinentia urinæ, est involuntarium uri-
næ profluvium, a debilitata vi sese contra-
hendi in sphinctere vesicæ.

Incubus, est peculiaris anxietas & spiran-
di difficultas, tempore somni, plerumque
cum idea molis corpus opprimentis, inva-
dens, ab inordinato nervei fluidi motu, spa-
sticaque thoracis constrictione dependens.

Inflammatio, est sanguinis in parte quadam
stasis sive quies, unde ob vasa quædam ob-
structa

structa motus sanguinis in reliquis tanto magis acceleratur, majorique copia illuc fertur: unde partis affectæ tumor, rubor, dolor ac calor excitantur.

Intertrigo, est excoriatio cutis infantum ab acrimonia sudoris vel urinæ, in iis præcipue locis, in quibus inter plicas cutaneas liquida hæc diutius hæerere possunt, excitata.

Ischiaticum malum, est species arthritidis pertinacissima, articulum coxendicis potissimum occupans, a sanguinis visceri in vasis circa anum congestionem oriunda.

Ischuria, est plenaria excretionis urinæ suppressio, vel ab impedita ejus ob renes male affectos secretionem, vel excretionem ob vitium vesicæ sufflaminata.

Lepra, est summus & pertinacissimus scabiei gradus, non solum cutim ulceribus foetidis, crustaceis, & squamosis occupans, sed & subjacentes partes carnosas exedens, a summa sanguinis corruptione pendens.

Lethargus, est species affectuum soporoso- rum, cum febre acuta conjuncta, ab humorum circa cerebrum congestionem, indeque intercepta fluidi nervei per cerebrum ad nervos derivationem dependens.

Leucoma, est macula alba in tunica cornea, radiorum transitum visionemque turbans, ab obstructione, inflammatione, erosionem, abscessu, vel alia illius tunicæ læsione relicta.

Liente-

Lienteria est species alvi fluxus, in qua assumpta parum vel nihil mutata per alvum excernuntur, ab imbecillitate ventriculi & vitiata digestionem oriunda.

Linguae paralysis, est motus linguae impeditus, ab influxu fluidi nervei intercepto, derivandus, apoplexiæ interdum præcursor, utplurimum comes aut pedissequa.

Lipothymia, vide *Animi deliquium*.

Lochiorum fluxus nimius, est hæmorrhagiæ uteri, post partum alias naturaliter ab uteri constrictione succedentis, excessus, cum insigni virium prostratione & lipothymiis conjunctus, ab uteri læsione vel portione placentæ relicta, æquabilem & perfectam uterinorum vasorum contractionem impediens.

Lochiorum suppressio, est consuetæ post partum excretionis sanguineæ obstructio, cum febre acuta inflammatoria sæpius conjuncta, a præmatura vasorum uterinorum constrictione, sanguinisque in utero congestionem dependens.

Lues venerea, est species cachexiæ, in qua serum sanguinis singularem crassitudinem & acrimoniam, utplurimum a contagio per impurum congressum suscipit, variarum partium doloribus, tumoribus, maculis & ulcerationibus se manifestans.

Lumbrici, sunt species vermium ventriculum & intestina occupantium, lumbricis terrestribus

restribus ut plurimum similes, dolores in primis viis cum nausea excitantes, imo ob consensum spasmos sæpe universales miraque symptomata producentes.

Maculæ in cornea, vide Leucoma.

Maculæ volantes oculorum, sunt perceptio ac si imagines quædam vel corpora in aëre ante oculos volitarent, a nervi optici aut retinæ fibrillis quibusdam obstructis oriunda, quæ amauroseos vel cataractæ prodromi sæpius, attamen non semper esse solent.

Maculæ hepaticæ, sunt species exanthematum, collum, pectus, dorsum, interdum & brachia occupantium, coloris obscure flavi vel subfusci; cum aliqua cutis asperitate, a sanguine impuro in vasis cutaneis relicto.

Malacia, est vehemens appetitus rerum ad nutritionem ineptarum, gravidis inprimis & chloroticis foeminis familiaris, cum anxietate & sæpe lipothymia, si rei desideratæ compotes fieri nequeant, conjunctus, a menstruo ventriculi depravato excitatus.

Mania, est delirium sine febre, cum furore & audacia, ab inordinato nimisque vehementi fluidi nervei humorumque motu exortum.

Marasmus, est extenuatio corporis & virium decrementum, functionum omnium exercitium minuens, senibus inprimis familiare,

liare, a spirituum & humorum laudabilium defectu dependens.

Melancholia, est delirium sine febre, cum timore & mœstitia conjunctum, a spirituum motu inordinato, nimis tardo excitatum, ab humoribus crassioribus sustentatum.

Memoriæ debilitas, est sensus interni læsio, qua objectorum ideæ non retinentur: dum ob spiritus imminutos, aut cerebrum læsum atque debilitatum, motus olim percepti iterari nequeunt.

Menses nimii dicuntur, quando sanguis singulis mensibus per uterum excerni solitus, quantitate excedente & tempore longiore, quam fieri alias solet, cum insigni virium jactura effunditur.

Menses suppressi dicuntur, quando suetus sanguinis per uterum fluxus statuto tempore non succedit, ob vasa uterina, ab humoribus viscidis obstructa & constricta, exitum sanguini non concedentia.

Mictus cruentus, est species hæmorrhagiæ, qua sanguis per urethram excernitur, qui ob vasorum in partibus urinam secernentibus aut excernentibus nimiam dilatationem vel solutionem effunditur.

Mola, est massa informis, in utero muliebri formata, insignem sæpe molem nacta, ut graviditatem non raro mentiatur, a reliquiis membranosis placentæ post partum

in utero restituantibus ut plurimum orta, vel etiam a sanguine in utero retento, concreto & compacto.

Morbilli, sunt exanthemata papulas sive maculas rubras latiores paulum elevatas, sed sine pustulis exhibentia, cum febre continua & tussi plerumque conjuncta.

Morsus canis rabidi, vide *Hydrophobia*.

Myopia, est visus vitium, qua homines objecta non nisi propius oculis admota percipere possunt, ob radios ex objectis emissos ab oculo debite non refractos, ut imaginem in retina reddere perfectam possint.

Nausea, est fastidium ciborum tantum, ut ad illorum oblationem sæpe sensus vomendi percipiatur, vel a ventriculo nimis debili, vel cruditatibus repleto, orta.

Nephritis, est inflammatio renum cum febre continua, dolore in regione lumborum ardente, pungente, urina pauca, flammea, stupore cruris vicini, dolore inguinis testisque in latere affecto, vomitu vehementi, ructuque assiduo conjuncta, a sanguinis congestionem, & secretionem urinæ impedita excitata.

Noctambulatio, est species insomnii, in quo dormientes surgunt, ambulant, variaque vigilantium opera exercent, quorum evigilantes sibi plerumque non sunt conscii, ab irrequieto spirituum per certas partes motu.

Nyctalopia, est visus debilitas, qua in die, quando

quando objecta multa luce illustrantur, nihil vel parum videre, sub noctem vero vel in crepusculo illa melius cognoscere possunt, a dilatatione pupillæ nimia sæpe dependens.

Oblivio, vide *Memoriæ debilitas*.

Obstructio, est quando transitus corporum per certas vias in corpore nostro movendorum impeditur, quod nunc canalium per quæ moveri debebant vitio, nunc rerum trajiciendarum malæ constitutioni imputandum est.

Obstructio alvi, vide *Alvi obstructio*.

Obstructio vasorum, quando humores per sua vasa trajici nequeunt, sed in ultimis ramis hærent, ob vasorum constrictionem, fluidorumque crassitudinem præter naturam.

Oculus lacrymans, vide *Epiphora*.

Odontalgia, est dolor dentium, à sanguinis congestione, vel dentis erosionem, aeris accessum ad dentis cavum concedente, ortus, unde nervi dentium irritantur, & ruidius afficiuntur.

Oedema, est tumor mollis, digito prementi cedens, foveas à pressione diu retinens, frigidus, indolens & albicans, crura frequentissime occupans, a lymphâ viscida in tunica cellulosa congesta.

Opisthotonus, est involuntaria musculorum contractio rigida, quâ totum corpus versus posteriora retrahitur.

Ophthalmia, est inflammatio tunicarum

oculi, inprimis albugineæ, cum rubore ejus, à sanguinis congestione & stasi in vasis illorum orta, interdum cum lacrymarum stillicidio involuntario conjuncta, quæ *humida* dicitur, interdum sine illo, quæ *sicca* vocatur.

Otalgia, est vehemens aurium dolor, cum inflammatione sæpe conjunctus, à congestione humorum in membranis meatus auditorii ortus.

Ozaena, est ulcus narium sordidum, cum crustis ossiumque corruptorum particulis sæpe excretis & foetore insigni conjunctum, ab humoribus corruptis membranam pituitariam & ossa narium arrodentibus.

Palpitatio cordis, vide *Cordis palpitatio*.

Paralysis, est partium nervosarum vel obstructio, vel à debitâ distentione relaxatio; unde partes, ad quas abeunt, sensu motuque privantur.

Paraphrenitis, est inflammatio diaphragmatis, cum febre continuâ, dolore inflammatorio, in inspiratione maxime urgente, singultu & delirio conjuncta.

Paraplegia, est omnium partium totius corporis resolutio paralytica, excepto capite, post apoplexiam graviolem plerumque relicta, ab obstructione medullæ spinalis nervorumque inde nascentium orta.

Paronychia, est tumor inflammatorius digitos & cumprimis extrema eorum atroci dolo-

dolore occupans , ab humore acri rodente circa periostrum & tendines digitorum hærente ortus.

Parotis , est tumor inflammatorius glandularum salivalium pone aures sitarum , à sanguine in vasis earum subsistente , ortus , frequenter à materiâ febrili per metastasin illuc delatâ excitatus.

Parulis , est tumor inflammatorius cum insigni dolore stipatus , partes membranaceas gingivarum , ob sanguinem illuc congestum , occupans.

Peripneumonia , est inflammatio lobi pulmonum , cum febre acuta , respiratione valde anxiosa , tussi sanguinolenta , pulsu molli ac celeri conjuncta.

Perniones , sunt tumores , ex vehementi frigore , in pedibus præsertim ac manibus , orti , cum rubore , inflammatione , ardore , puncturis & immobilitate membrorum conjuncti.

Pestis , est febris maligna acutissima cum summa virium prostratione , bubonibus , carbunculis , & petechialibus exanthematibus stipata , à malignâ aeris qualitate excitata , contagium late utplurimum spargens.

Phimosis & paraphimosis , sunt plerumque tumores inflammatorii præputii , unde in priori illud retrahi & glans penis denudari nequit ; in posteriori autem semel retractum juxta glandem ita constrictum & tumefactum

redditur , ut super illam reduci nequeat. Interdum tamen phimosis etiam oritur à solâ nimîâ præputii angustîâ.

Phlegmone , est species inflammationis externæ profundioris , partes etiam cuti subjectas , præsertim pinguedinem occupans , à sanguine spissiore in minimis vasis quiescente orta.

Phrenitis , est inflammatio menyngum cerebri , cum febre acutâ , faciei & oculorum ingenti rubore , vehementi capitis dolore , & delirio sæpe furioso conjuncta , à stasi humorum in membranis cerebri pendens.

Phthisis , est ulcus pulmonum cum tabe , tussi , rejectione materiæ purulentæ , febris hecticâ & spirandi difficultate conjunctum , à congestionem & suppurationem sanguinis in pulmonibus , vel prægressâ vasorum pulmonalium in hæmoptysi rupturâ , pendens.

Pica , est certorum ciborum in mulieribus , præsertim gravidis , ingens desiderium , quos sæpe largâ copiâ , si iis potiri possunt , avide devorant. Conf. *Malacia*.

Plethora , est major sanguinis in corpore abundantia , quam in vasis commode contineri & à corde sine molestiâ propelli potest , plurium hinc morborum , ob turbatum sanguinis circuitum , causa.

Pleuritis , est inflammatio membranæ interne thoracem ambientis , cum febre continuâ ,

nuâ, dolore lateris punctorio, pulsu duro, respiratione difficili ac dolorificâ, tussi molestissimâ ac sæpe sanguinolentâ, à stasi humorum in vasis pleuræ atque sæpe etiam partis pulmonis vicinæ excitata.

Plica, est affectus capillorum malignus, Polonis familiaris, in quo capilli capitis in cirrhos, indissolubili implicatione contorquentur, à materiâ viscidâ & glutinosâ huc congesta.

Podagra, est species arthritidis, articulos pedum inferiores potissimum vehementi dolore & tumore occupans, à sanguine & ferro vitioso, circa ligamenta articulorum congesto, dependens.

Pollutio nocturna, est involuntaria feminis tempore somni facta excretio, ab ejus abundantia, sanguineque acri ac fervido, partes genitales ad excretionem stimulante exorta; à quâ, si nimis frequenter incidit, sæpe nimia partium semen asservantium, imo totius corporis debilitas, oriri solet.

Polypus cordis, est concretum præter naturam fibrosum, ex ventriculis cordis in vasa ejus majora protensum, ex partibus sanguinis viscidi inter se concretis ortum.

Polypus narium, est excrescentia in his carnea, plerumque mollis & laxa, nunc e naribus propendens, nunc versus palatum vergens, ab humore vitioso membranæ pituitariæ

riæ portionem p. n. extendente , nunc ab externa quadam læsione orta.

Priapismus , est involuntaria & spasmodica musculorum erectorum penis contractio , cum insigni dolore conjuncta , ab acri fervidoque sanguine , præsertim in morbis venereis , inducta.

Rabies canina , vide *Hydrophobia*.

Raucedo , est vocis diminutio , à sero acri , laryngem nimiam quantitate irrigante , & erodente.

Respiratio difficilis , vide *Dispnoea* & *Asthma*.

Rhachitis , est atrophica infantum , cum tumore abdominis durioris , spinæ vero & articulorum , ac potissimum epiphysium , deformitate conjuncta , partim ab obstructione glandularum mesenterii , partim à vitiosa materia ossa potissimum & glandulas lædente proveniens.

Rheumatismus , est dolor molestissimus , utplurimum in medio artuum , a materiae acris decubitu in partes subcutaneas & musculosas ortus , cum rigore , horrore aliisque symptomatibus febris continuæ conjunctus.

Rigor articulorum , est motus in juncturis ossium deperditus , utplurimum à liquore naturali illorum diuturnâ quiete inspissato ; quandoque à læsione ossium à fracturâ vel vulnere circa articulos ortus.

Ructus , sunt explosio violenta aëris rarefacti

facti per os ventriculi superius, à debilitate ventriculi relaxati, atque cibos non ritè digerentis, dependens.

Scabies, est pustularum cutanearum sparsim facta eruptio, præsertim circa & inter digitos, à sero acri & viscido procedens, ob pruritus insignem scalpendi necessitatem inducens.

Scirrhus est tumor durus, tactui renitens, indolens atque immobilis, ab obstructione glandularum aut viscerum, ab humoribus glutinosis & crassis ortum ducens.

Scorbutus est cachexiæ species, cum dolore, maculis rubris & lividis in artubus, ulceribus mali moris, cruentatione & erosione gingivarum, fœtore oris, lassitudine totius corporis &c. ob sanguinem spissum, grumosum, ad motum ineptum, singulari corruptione quasi putredinosa infectum.

Secundinarum retentio dicitur, quando fœtu in lucem edito secundæ in utero, ob firmam nimis cohæsionem, vel placentæ magnitudinem p. n. nimiam remanent, unde sæpe tormina ventris, & à putredine illarum febres puerperarum oriuntur, aut si per partes ab utero vi avellantur, hæmorrhagiæ uterinæ excitantur.

Singultus est motus ventriculi & diaphragmatis convulsivus, à causâ irritante in eo hærente, tunicamque ejus nervosam

fam vellicante, exortus.

Spasmus est, quando pars quædam corporis humani, vi muscutorum præter voluntatem contractorum, constringitur vel extenditur, & cum dolore riget, aut singulari ratione intorquetur.

Spasmus cynicus, est distorsio utrumque oris latus obsidens, ad similitudinem canum irâ percitorum, aut hominum ridentium: unde & *risus sardonius* appellatur.

Sphacelus, est plenaria partis cujusdam corruptio: in quâ plerumque post gangrænam prægressam dolor & ardor subito remittunt, pars affecta pallida, livida, vel nigra, frigida, insensilis, foetida, flaccida & mollis, verbo, cadaverosa evadit, cuticulâ à cute recedente, interdum etiam sicca & arida facta.

Spina ventosa, dicitur corruptio ossium, quâ in tumorem sensim extolluntur, cum dolore instar spinæ infixæ pungente, & ad tactum mollitie, ac si aër intus hæreret, ab humore acri & rodente intus ossa destruyente, excitata.

Sterilitas dicitur, quando in fœminis conceptio, ob vitium quoddam in partibus genitalibus, aut humoribus ea alluentibus, impeditur.

Sternutatio nimia, est motus convulsivus muscutorum expirationi inservientium & dia-

diaphragmatis, ab acri membranam narium irritante excitans.

Strabismus, est obliqua oculorum objecta intuentium directio, ab inæquali muscutorum ejus tractione orta.

Stranguria, est dolorificum urinæ stillicidium. Confer. superius *Dysuria* & *Ischuria*.

Stupor, est sensus partium externarum, ab obstructione nervorum cutaneorum, abolitus aut imminutus.

Sudor anglicus, est febris maligna in Angliâ observata, ubi ægri mox cum insigni virium languore sudore vehementi, per 24. circiter horas durante, corripiebantur, quo turbato, ægri utplurimum subito moriebantur.

Suffusio, vide *Cataracta*.

Susurrus & *tinnitus aurium*, vide *Aurium* &c.

Syncope, vide *Animi deliquium*.

Synochus sive *continens* dicitur febris, in quâ calor p. n. sine remissione usque ad finem durat, eaque *simplex* dicitur, ubi viribus satis constantibus, symptomata non adeo vehementia adsunt; *putrida* vero, ubi major anxietas præcordiorum, foetor excrementorum vehemens, aliaque graviora symptomata accedunt. Conf. *Febris continens*.

Tabes, vide *Atrophia* & *Phthisis*.

Tarantismus, est species motuum convulsivorum, quâ à tarantulâ, insecto venenato, in

in Italiâ morfi, perpetuo agitationes saltantium referunt.

Tenesmus, est molestus ac sæpe summe dolorificus desidendi stimulus, quo tamen parum vel nihil per alvum excernitur, à quocunque stimulo acriore intestinum rectum irritante, ac præsertim in dysenteria excitatus.

Tetanus, est rigida musculorum totius corporis contractio, ita ut corpus rigidum & inflexile reddatur, ab invito & morbofo spirituum in omnes musculos simul influxu.

Tinea, vide *Achores*.

Tonsillarum inflammatio, à sanguine & sero in vasis glandularum, partes laterales faucium occupantium, & speciatim tonsillarum, congestis, dependet.

Tremor, est motus depravatus & invitus, in quo cum motu naturali aliquid convulsivi concurrit, ab inordinato spirituum motu, & in senibus potissimum defectu eorum, dependens.

Tussis, est exspiratio vehemens & sonora, cum musculorum exspirationi dicatorum motu spasmodico, ab irritatione in membrana laryngis vel bronchiorum admodum sensibili exorta, cum excretionem materiæ ibidem hærentis plerumque conjuncta, nunc sine hac: unde *tussis* dicitur vel *humida* vel *sicca*.

Tympanitis, est insignis ventris inflatio, instar tympani fere, si percutitur, resonantis,
à

à tonno viscerum & cumprimis intestinorum relaxato, & aeris rarefacti expansione dependens.

Variolæ sunt exanthemata cutanea, cum febre acutâ inflammatoriâ conjuncta, primo sub specie macularum erumpentia, sensim in pustulas tunc majores, nunc minores, ut plurimum tamen minoris pisi magnitudine, materiâ ut plurimum purulentâ repletas, abeuntia; quæ si disjunctæ, *discretas*, sin vero conjunctæ, *confluentes*; sed quando ferofo aut pellucido liquido repletæ, variolas *aquosas* & *spurias* illas appellant.

Varix, est dilatatio laxatæ venarum tunice in tumorem nodosum, à sanguine glutinoso intrâ valvulas venarum quiescente.

Venerea lues, vid. *Lues Venerea*.

Ventriculi ardor, vide *Ardor ventriculi*.

Ventriculi inflammatio, est febris acuta, cum tumore aliquali in præcordiis, dolore & ardore insigni circa ventriculi regionem sub costis nothis, sitique inexplebili stipata, quæ à sanguine in vasis ejus subsistente excitatur.

Vermes, vid. *Ascarides* & *Lumbrici*.

Vertigo, est motus inordinatus spirituum in nervos rite non influentium, unde objecta visibilia circumrotari, vel in quibusdam solum vacillare videntur; oculi caligant, ipsique ægri ac si circumgyrentur, existimant, & in malo graviore quandoque subito concidunt.

Vigiliæ

Vigiliæ nimia, sunt continuatus perpetim influxus spirituum in organa sensuum, à causâ sensorium commune ad motus inquietos stimulante excitatus.

Visus debilis, vid. *Amblyopia*.

Ulcus, est mollium corporis nostri partium solutio, vel ex abscessu, vel a causâ internâ acri rodente inducta.

Unguis oculi, est membrana p. n. ab angulo oculi plerumque interno enata, & supra pupillam extensa, visumque impediens.

Vomica, est ulcus clausum pulmonis, sensim genitum, tussi siccâ, difficultate spirandi, & corporis contabescentiâ stipatum.

Vomitus, est in ventriculo contentorum violenta per os rejectio, motu illius peristaltico à quocunque stimulo acriore inverso.

Vomitus cruentus, est sanguinis grumosi & nigricantis, à vasis ventriculi dilatatis vel eros, illuc depositi, per vomitum rejectio.

Urinæ incontinentia, vid. *Incontinentia urinæ*.

Urinæ suppressio, vide *Ischuria*.

Uteri procidentia vera dicitur, quando uterus ob ligamenta relaxata descendit, ut os ejus internum in vagina vel omnino extra corpus pateat; vel quando post partum violentum ita invertitur, ut fundus ejus foras propendeat; *vaginæ* vero *uteri procidentia* est, quando interior ejus tunica relaxata, foras erumpens, tumorem variae magnitudinis inter labia

labia pudendi format & sæpe multum extra corpus propendet.

Vulnus, est solutio continui recens, cruenta, partis mollis, à corpore duro & plerumque acuto, vi admoto, extrinsecus facta.

Uvulae inflammatio, sive

Uvulae relaxatio, aut *procidentia*, est corporis musculosi, in medio veli palatini suspensi, inflammatio, aut ab humoribus ibi subsistentibus distensio, dolores, titillationem in summitate faucium & laryngis excitans, atque sic deglutitionem vehementer, plus tamen minusve turbans.

Partium Medicinæ Ministrarum tertia est SEMIOLOGIA, quæ doctrina est signorum, & in qua considerantur eorum

I. DIVISIO, in

1°. DIAGNOSTICA (quæ statum præsentem docent)

secundum naturam

Sanitatis: quæ demonstrant sanitatem optimam, ex tribus scilicet illis accidentibus sanitatis, actionibus nimirum, excretis & retentis, & qualitatibus externis integris.

Sanitatis latitudinem: ex sanitatis quibusdam actionibus à bonitate sua quadantenus recedentibus.

præter naturam, sive morborum: quæ sunt vel

Communia, five quæ incerta aut multis morbis communia sunt: & desumuntur partim à symptomatibus, partim à causis morborum, aliisque circumstantibus rebus secundum & præter naturam.

Pathognomica, quæ & propria five certa dicuntur: morbum certe indicantia & petuntur a symptomatibus, five ex actionibus, excretis ac retentis & qualitatibus sensibilibus læsis.

2°. PROGNOSTICA (quæ statum futurum indicant)

Secundum naturam, re ipsa cum diagnosticis s. n. conveniunt, & solum considerandi modo differunt; hic enim considerantur, quatenus ex præsentibus signis bonæ sanitatis firmam & longam, aut brevem vel vacillantem sanitatem præsumere possimus: id quod ex prudenti signorum consideratione & collatione petendum.

Præter naturam, quæ patefaciunt eventus

1°. *Qualitatem*; cujus signa sunt vel

Salutis five salutaria; quæ a statu sano five naturali parum vel non adeo multum recedunt.

Periculi five periculosa; quæ a statu naturali quamplurimum abludunt.

Mortis five lethalia; quæ à statu naturali maxime recedunt, atque propter vehementiam certum fere mortis periculum portendunt: ut sunt summa debilitas, sensus & motus amissi, respiratio anxiosa, sudor frigidus, aliaque varia.

2°. *Tempus*

2°. *Tempus*, quod pronunciant signa

{ *cruditatis*, id est, mala, vehementia, & urina cruda: morbum longum vel periculofum præfagientia.
 { *coctionis*, id est, paullo meliora, morbum declinantem, brevem & salutiferum indicantia.

3°. *Modum*, qui est vel

1°. *repentinus*, accidens in morbis acutis, & vel

{ bonus est, diciturque tunc *Crisis*, quæ vel
 { *perfecta*; quando evidens, larga & cum euphoria sive levamine fit evacuatio: vel per sudorem, alvum, urinam, nares, sputum, uterum, hæmorrhoides &c.
 { *imperfecta*; quando vel nimis parca fit evacuatio, vel ad loca ignobilia materia morbigicæ transmissio sive *metastasis*.

{ vel malus, qui *Acrisia* dicitur: quando nulla fit evacuatio aut transmissio salutaris; aut insufficiens: id quod ex signis malis, imo pessimis, vel ex metastasi ex parte ignobiliore in nobiliorem, colligitur; *bona crisis* ex contrariis dijudicatur.

vel 2°. *lentus*: qui si bonus, dicitur *λῶσις*; si malus, *lenta mors*; quod ex signis communibus & specialibus, bonis aut malis constare debet.

3°. ANAMNESTICA seu *rememorativa*, sunt, quæ præterita nobis in mentem revocant: ut, quem jam apoplexia vel hæmoptysi aut podagra &c. laborasse scimus, ille facile denuo eodem morbo corripitur, & similia.

II. FONTES SIGNORUM sunt

1°. vel *principales & maxime necessarii*: desumunturque ex effectibus seu consequentibus actionum, excretorum ac retentorum, atque qualitatum sensibilibum integrarum aut læsarum.

2°. vel *minus principales*: qui petuntur ex attributis & rebus circumstantibus variis cum subjectum, tum causas respicientibus; v. gr. rerum non naturalium, temporis, ætatis, sexus, loci, situs, qualitatis &c.

III. MEDIA, quibus signa exploramus & percipimus, sunt sensus nostri externi & interni: ut

1. *Visus*: quo ægri faciem, oculos, linguam, ventrem, omnes partes externas male constitutas, respirationem, excrementa alvi, oris, & præsertim etiam *urinam* examinamus. In hac considerandus

Primò *Liquor*: & ratione hujus

Quan-

Quantitas ; copiosa , parca , media vel nulla.

Crassitudo : quæ vel tenuis est aut aquosa , vel crassa , vel media ; quæ varia indicant.

Color { *naturalis* ; citrinus.
 præternaturalis : pallidus , flammeus ,
 ruber , aurantius , croceus , viridis ,
 fuscus , lixiviosus , niger.

Odor : vel naturalis ; vel inodora , foetida , grata , violacea.

Secundò *Contenta* , quæ sunt

vel *universalia* : nubecula aut nubes , suspensum sive enæorema , spuma , sedimentum , album , rubrum , lateritium.

vel *particularia* & p. n. : ut sanguis , carunculæ , pus , crusta , cuticulæ , filamenta , furfures , arenulæ , calculi , scalia scorbutica , mucus &c.

2. *Auditus* : quo percipimus relata ægrorum & adstantium , respirationem , sibilum , stertores , tussim , singultum , murmura ventris , ructus , flatus , deliria ægri , clamores , dolores præsertim in infantibus , indicantes.

3. *Olfactus* : qui percipit odorem conclavis , urinæ , sudoris , excrementorum , muci , salivæ , puris.

4. *Gustus* : dum ægri sapores p. n. falsum , acidum , amarum , pinguem , oleosum ,

aromaticum, dulcem, putridum, vel nulum percipiunt.

5. *Tactus*: quo cognoscimus

(1) *qualitates varias ægri*: ut frigus, æstus, humiditatem, siccitatem, lævitatem, asperitatem.

(2) *pulsus*: ex cujus innumeris veterum differentiis tres forte vel quatuor Medico sufficere possunt, desumptæ

1.) à *robore*: cujus respectu est vel robustus, magnus, aut fortis, aut debilis sive parvus.

2.) à *tempore*: cujus intuitu est aut frequens sive celer; aut tardus.

3.) à *duritie*: dum in quibusdam morbis est vel *durus*, ut in pleuritide, aliisque gravioribus inflammationibus; vel *mollis*, ut in peripneumonia atque multis morbis aliis.

4.) ab *æqualitate*; æqualis aut inæqualis: quo pertinet intermittens, myurus, caprizans, ferratus & similes. Sed omnes vario rursus modo compositi esse possunt: ut robustus, cum celeri; debilis, cum celeri; robustus cum tardo; *celer & debilis cum inæquali*, qui fere omnium pessimus, alique.

PARTES Medicinæ PRINCIPES sunt duæ,
Hygiene & Therapeutice.

I. HYGIENE; est ea pars Medicinæ, quæ docet modum sanitatem conservandi: Ubi præcipue *doctrina de indicationibus* notanda, atque respicienda hic sunt Sanitatis

(1) *Indicantia*: quæ sunt vel

Primaria; causæ nimirum sanitatis, propinquæ & remotæ: quæ bonæ conservandæ. vel *Secundaria*; circumstantiæ causarum & subjecti: ut ætas, regio, sexus, temperamentum, anni tempus, vitæ status, consuetudo, idiosyncrasia: quæ omnia in praxi medica in quovis bene perpendenda sunt.

(2) *Indicata* sunt tria:

I. DIÆTA, sive sex res non naturales dictæ, earumque in quolibet rectus ac legitimus usus; ut

1°. *Aer*; qui quantum fieri potest, temperatus sit; vitando vel corrigendo intemperatum, impurum.

2°. *Cibus & potus*; qui sit simplex & modicus; vitandus nimius, acrior, pinguior, durior, præsertim hominibus imbecillis, sitque temperiei conveniens.

3°. *Motus & quies*; modum non excedant, sed se invicem excipiant, & speciatim *motus*, sit frequens, sed moderatus, &

- non mox post pastum, verum potissimum mane aut circa vesperam, ad sensum lenis lassitudinis vel levis sudoris institutus. *Quies* non sit nimia, attamen sufficiens: nam quod caret alterna requie, durabile non est.
- 4°. *Vigiliae*, non sint nimiae; *somni* mensura optima est spontanea evigilatio & agilitas corpori restituta.
- 5°. *Excernenda*; quæ non sunt nimis supprimenda; *Retinenda* vero non nimium excernenda.
- 6°. *Animi affectus*: *noxii*, ut ira, terror, moeror, tristitia; rationis freno bene moderandi; sed *salutares*, gaudium, spes, desiderium conservandi.
2. PHARMACIA; quæ in perfecte sanis locum vix habet; in debilioribus autem & imbecillis quandoque roborans, lene evacuans, diaphoreticum aut temperans, si opus est, remedium adhiberi recte potest ac debet.
3. CHIRURGIA: quæ quoque vix nisi in valetudinariis sive non perfecte sanis, locum habet; ut sanguinis detractio, per venas, cucurbitulas, vel hirudines; itemque fonticuli &c. Quoniam vero paucissimi sunt perfecte sani, *hinc sanguinis detractiones* in quamplurimis, qui sanguine abundant, sunt necessariae, & quandoque etiam ipsi *fonticuli* &c.

(3) *Indicationes* sunt vel

1°. *Generalis* { *Similia* (five bona) *similibus*
conservanda.
contraria (five mala) *contra-*
riis corrigenda.
noxia aut *supervacua*, *eva-*
cuanda.

2°. *Specialis*;

{ *Præsens sanitas*, per continuationem eo-
rum, quæ prodesse vel saltem non no-
cere, & mutationem illorum, quæ no-
cere observantur, conservetur.

{ *Futura*, per usum rerum sex non natura-
lium, prioribus similem, & noxiorum
ejectionem vel mutationem, five cor-
rectionem procuretur, & sic quoque
optime *longævitæ* acquiritur.

3°. *Specialissima*, quæ pro varietate homi-
num, ætatis, sexus, idiosyncrasia, con-
suetudinis, variat, in quovis speciatim ob-
servanda; nam sæpe huic prodest, quod
alteri nocet, & contra: hinc quilibet sa-
no sensu sit *MEDICUS SUI IPSIUS*, obser-
vando & notando, quæ sibi vel profunt
vel nocent, non neglecto tamen in casi-
bus dubiis consilio boni Medici, respicien-
do probe semper ad *coindicantia* & *contra-*
indicantia.

R E G U L Æ

Pro sanitate conservanda potiores.

1. *Temperantia* sive *sobrietas* est cardo totius diætæ; *intemperantia* vero & ingluvies quam plurimorum morborum fœcunda mater, & teste SYRACIDE ac CELSO L. I. c. 2. *nunquam utilis* est; sed corpus & mentem lædit. Adeoque moderata victus ratio, ita ut ventriculum nunquam nimis repleamus, sed semper cum appetitu aliquo a pastu surgamus, summe ad sanitatem conservandam est proficua. *Natura enim paucis est contenta.*

2. Una ex saluberrimis veterum sanitatis regulis est: *non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* HIPPOCRATES lib. de Morb. & Epid. L. VI.: quibus nonnulli haud immerito addunt, & *liquidum genitale non temere aut nimium profundere.*

3. Inprimis etiam valde salutare est præceptum illud Scholæ Salernitanæ; *Si vis esse levis, sit tibi cæna brevis.*

4. Sanus tamen homo & qui sui juris est, autore CELSO L. I. Cap. I. nullis se obligare legibus debet: modo ruri esse, modo in urbe, sed frequenter se exercere. *Nullum cibi genus, quo populus utitur, fugere;* (si modo *evitetur nimia repletio*) imbecilli vero & litterarum cupidi cibis durioribus, pinguioribus, atque acrioribus cautius utantur.

5. *Tan-*

5. *Tantum cibi & potionis*, monente Cicerone lib. de Senectute Cap. II. *est adhibendum, ut vires reficiantur, non opprimantur.*

6. Omnis quidem intemperantia sive excessus noxius est: *tutior tamen in potione*, secundum CELSUM, *quam in esca.*

7. Quemadmodum vero plerique in quantitate ciborum excedunt; ita nonnulli, & præsertim virgines ac feminae quædam, haud raro *in potu deficiunt*. Quia vero hujus neglectu sanguis nimis sit spissus, unde multi oriuntur morbi, satis quotidie & quidem in pastu, attamen non nimis, bibendum.

8. *Potus tenuis*, aqueus, ut aqua pura, levis; vel cerevisia tenuis, & in assuetis atque imbecillis vinum modicum interpositum, est potus saluberrimus. *Potus vero crassus*, feculentus, vel fortis, valde inebrians & spirituosus, minus convenit: imo nisi caute adhibeatur, valde noxius, præsertim pueris, junioribus atque imbecillis.

9. *Motus & exercitatio* corporis sit frequens; attamen non nimis vehemens. Quies vero nimia corpus debilitat. Hæc, maturam senectutem, illa, effatu CELSI Lib. I. Cap. I. *longam adolescentiam reddit.*

10. Possent homines, si debito tempore *exercitio & labore* uterentur, Medicis & medicamentis carere, ait AVICENNA, Lib. I. Fen. Cap. I. observatâ tamen simul legitimâ
victus

victus ratione. Nam motus sive labor corpus firmat, teste HIPPOCRATE Lib. I. de Diæta n. 40. & CELSO; ignavia è contrario hebetat.

11. Vix aliquis morbus imminet, qui non *exercitatione* (addo & *abstinentia*) corrigi aut averti possit, auctore *Bacone de VERULAMIO*, Lib. IV. de Augment. Scientiarum. Inprimis vero motus frequens in affectibus hypochondriacis, hepatis & lienis prodest: hinc PLAUTUS in Curcul. Act. II. Sc. I. v. 29. ait: *ambula, id lieni optimum est.*

12. *Optima exercitationum genera* sunt, ambulatio, equitatio, vectio in rheda, pilæ lusus, arma, clara lectio, vocis contentio, gestatio, saltatio; sed non sint nimis vehementia aut diuturna, verum ad initium levis sudoris, vel ad sensum incipientis lassitudinis.

13. *Potio frigida*, quando calemus, aut à motu vel labore sudamus, perniciosissima est, & instar veneni fugienda; alias vero, quando non calemus, assuetis non nocet.

14. Ita & corpore calente ac sudante, ab aëre aut vento frigido sibi cavendum. Neque ex summo frigore mox loca calidissima intranda:

15. *Omnis enim subitanea mutatio in hac & aliis rebus periculosa*: Igitur si quid mutandum, paulatim mutandum. HIPPOCR. Aphor. 51. Sect. II. CELSUS Lib. I. cap. 3.

16. Po-

16. *Potus aquei calidi*, infusum Theæ aliarumque herbarum temperatarum, moderata copia quotidie assumti, multum ad sanitatis conservationem faciunt: dum diluunt & resolvunt viscida, spissa, crassa, atque acria temperant & expellunt, obstructions reserant, urinam ac transpirationem promovent. Potus vero *calidus nimius*, vel nimis frequens, theæ sive coffe, debilitat ac nocet.

17. Ita & *potus aquæ frigidae*, præsertim temperamentis calidioribus & biliosis, prudenter usurpatus, multum prodest, quæ eadem imo sæpe plura præstat calida; hinc aquæ puræ, præsertim *medicatæ* sæpe efficiunt, quod alia medicamenta præstare nequeunt. Vid. *Frid. HOFFMANNI* dissert. de salubritate potus frigidi & scripta reliqua de aqua simplici & de aquis medicatis.

18. *Vestimenta hyberna* vere ante medium Maii non sunt deponenda; circa æquinotium vero autumnale corpus denuo contra ingruens frigus mature satis muniendum, ne transpiratio, utpote summe necessaria, valde lædatur: unde multi eique periculosi tunc morbi oriri sæpe solent. conf. *SANCTORII Medicina Statica* & *SYDENHAMUS*.

19. *Somnus* sit septem vel octo horarum, vel quando evigilans sentit agilitatem & vires corporis vesperi deperditas rursus sibi restitutas; *Vigiliæ* vero & *lucubrationes* nimiae

cor-

corpus valde debilitant ac nocent: (vid. pag. 72.) utraque enim modum excedentia mala sunt, HIPPOCR. Aphor. 3. Sect. II. 71. Sect. VII.

20. *Affectus animi*, ex CELSI consilio, neque omnino supprimendi, neque nimis excitandi. Fortiores, præsertim *ira*, *terror*, *mæror*, *invidia*, quantum fieri potest, vitandi, vel saltem si obveniunt, rationis freno bene moderandi; alias multi inde ægrotant & præmature moriuntur. Animus contra semper ad hilaritatem & tranquillitatem, quantum fieri potest, etiam in rebus adversis sit compositus, secundum SALOMONIS & SENECAE dictum: *disce gaudere*.

21. *Venus* præmatura corporis & mentis vires valde infringit; id quod & facit iusta ætate, si nimia, præsertim in imbecillis, litterarum cupidis, maxime in ætate ad senectutem vergente.

22. *Ratione studiorum* moderatio quoque servanda. In pueritia & ineunte adolescentia animi contentio non nimis intendenda, postea vero paulatim plus exercenda; in senio autem rursus sensim minuenda & moderanda.

23. Ita & *studia* atque *meditationes* nimiae, præsertim mox ante vel mox post paslum institutæ, vel in seram usque noctem, aut per integras noctes protractæ, corpus & mentem valde debilitant.

24. Qui-

24. Quilibet, ut jam dictum est, sit *Medicus sui ipsius*: observando non solum quid, sed & quantum commode ferre possit. Nam *consuetudo*, est altera natura & sæpe vix credenda fert. Ita & non pauci res nonnullas in certa quantitate sine noxa ferre possunt, exemplo *vini*, *Coffe* &c. si vero ultra progrediuntur, male se habent. *Omne enim nimium naturæ inimicum*, juxta HIPPOCR. Aphor. 51. Sect. II.

25. Idem *de Venere* intelligendum; quam raram plerique sine damno ferunt; sed frequenti læduntur. Hinc CELSUS ait: *rara Venus corpus excitat; frequens solvit*, hoc est, destruit. Lib. I. cap. I.

26. Temperantia igitur in *victu*, *otio*, *venere* & *animi reliquis affectibus* ad conservandam valetudinem valentissima est, eamque PLATO *vitæ custodem* appellavit. conf. CORNARUS sive CORNELIUS de sobrietate præsertim cum annotationibus cel. RAMAZZINI, & principium celeberrimæ *Scholæ Salernitatæ*:

*Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum.
Parce mero, cænato parum, non sit tibi vanum
Surgere post epulas, somnum fuge meri-
dianum;*

*Nec mictum retine, nec comprime fortiter
anum.*

Hæc bene si serves, tu longo tempore vives.

II. THE-

II. THERAPEUTICE, est altera pars Medicinæ princeps, quæ docet modum sanitatem amissam restituendi; id est, methodum morbos sanandi. Estque hæc vel

(1) *Ordinaria*: ubi quolibet in morbo attendenda & observanda rursus sunt, ut in Hygiene.

I. INDICANTIA: quæ hic sunt res *præternaturam* pag. 24. & 25. morbi scilicet, causæ morborum & symptomata. Dividuntur ea

1°. in *primaria*; quæ sunt causæ morborum
 { *remotæ, procatarcticæ*, sive occasionales,
 pag. 27.

{ *antecedentes*; in humoribus nostri corporis jam hærentes.

{ *proximæ*; quæ actu in parte ægra hærent, & eo ipso proxime morbum faciunt.

2°. & *Secundaria*; quæ petenda a rebus circumstantibus ratione causarum & ægrorum; nimirum ab

{ *ætate*; aliter enim infans curandus, quàm adultus.

{ *sexu*; aliter mulier, præsertim ratione menstruum, vel si gravida aut puerpera, quàm vir.

{ *temperamento*; aliter calidus, quàm frigidus &c.

{ *anni tempore*; aliter sæpe hyeme, quàm æstate.

{ *vita genere & robore*; aliter rustici & robusti, quàm molliores & imbecilli sunt curandi.

{ *consuetudine*; ratione sanguinis missionis, diætæ &c.

{ *idiosyncrasia*; ob quam quis hoc vel illud ferre nequit; aliud vero quam optime.

II. IN-

II. INDICATA : quæ sunt triplicia,

1. *Dieta*, sive legitima victus ratio : ubi optimus usus sex rerum non naturalium pag. 71. & sequentibus, ægris ordinandus, ætati, sexui, temperamento, morbo, anni tempore &c. conveniens.
2. *Pharmacia* : ex qua medicamenta optima, morbo & causis contraria, evacuantia vel alterantia, justo tempore & copia ordinanda.
3. *Chirurgia* : ratione cujus perpendendum, an operationes chirurgicæ & quales in præsentī morbo & ægro necessariæ aut utiles sint.

III. INDICATIONES : quæ sunt vel

1°) primariæ; eæque rursus vel(1) *Generalis*; ut *contraria contrariis curanda* : in

abundantia; supervacanea & noxia idoneo modo sunt auferenda, aut evacuanda; modo sanguinis missione; modo vomitu, purgatione, sudore, urina &c.

defectu aut *penuria*; deficiens restituendum.

qualitate prava; ea contrariis est corrigenda.

motu sanguinis vitiato; is est emendandus, augendus, temperandus vel minuendus, prout res id exigit.

(2) *Speciales*, sunt vel

F

Intern-

[*Intemperiei*: sive humorum pag. 25. Ubi
1. humorum ulterior sive major corruptio
est prohibenda.

2. humores vero jam corrupti, corrigendi.

3. causa, ipso actu lædens, tollenda.

[*Morbi organici*; pag. 25. in quibus

1. causæ remotæ internæ & externæ, quæ
organicam naturalem structuram lædunt,
removeantur.

2. causa antecedens tollatur & corrigatur.

3. pars læsa emendetur ac roboretur.

[*solutæ unitatis sive cohæsionis*.

1. procurandum, ut unio conveniens ac de-
cens actu rursus fiat.

2. prohibendum, ne futura unio per causas
quascunque, sive propinquas sive remo-
tas, impediatur.

3. juvandum, ut instans unio & glutinatio
per humores laudabiles, bonos ac sanos
promoveatur.

(3.) *Specialissimæ*, ad curationes speciales atque
ad ipsam praxin clinicam pertinent, adeo-
que hujus non sunt loci.

2°) *Secundariæ*, desumuntur a variis acci-
dentibus & circumstantiis: unde sæpe nas-
cuntur *coindicaciones* & *contraindicaciones*,
in curationibus observatu valde necessariæ.

(2°) *Extraordinaria*: tribuitur symptomatibus
urgentibus, doloribus scilicet, animi deli-
quiis, evacuationibus nimis quibuscunque,
vigiliis &c.

REGU-

R E G U L Æ

Practicæ nonnullæ.

1. Quando ad ægrum perveneris, ex HIPPOCRATIS præcepto, *interrogare oportet, quid patiatur? quamdiu? qua de causa? quo victu utatur? an alvum excernat?*

2. *Apud mulieres vero etiam an menstrua, & apud puerperas, an lochia rite succedant?*

3. Præterea Medicus *pulsus ægri exploret, inspiciat probe faciem, oculos & linguam, atque in multis morbis etiam urinam, omnibusque sensibus utatur, ut principio & præ ceteris morbum, ejusque statum, ac vires ægri probe cognoscat. Nam ignoti, ut vulgo dicitur, nulla est curatio morbi.*

4. *Medicus cautus sit & prudens cum in morbis eorumque causis & dignoscendis & dijudicandis, tum etiam in medicamentis præscribendis, ne facilè erret, & ægro his ipsis noceat.*

5. *Respiciat probe in his ad ætatem, sexum, vitæ genus, consuetudinem, regionem, vires & symptomata, atque secundum hæc probe considerata suas curationes prudenter instituat.*

6. *Abstinencia multi magni morbi & præcaventur & curantur. Hinc Poeta canit:*

Abstine & efficies, quod Medicina requirit.

7. Adeoque simulac quis male se habere sentit, frigus & cibum evitet: quia *abstinencia multorum morborum egregium est remedium.*

Potus vero tenuis, aqueus, five moderate frigidus five calidus, pro cuiuscunque natura ac consuetudine, tunc non nocet, sed potius prodest: præsertim si post potum aqueum calidum, matutino cumprimis tempore, sudori blando, non coacto, indulget.

8. In *morborum ingruentium longorum* five *chronicorum* vulgo dictorum principio, prodest maxime *abstinentia & motus five exercitatio corporis*, præsertim aere temperato, aut corpore, si aer paullo frigidior, contra frigus probe defenso: quibus plerique vinci five averti possunt. Conf. pag. 75. n. 9. & 10. In *acutorum* vero plerorumque *initio*, *abstinentia*, *quies*, *potus aqueus multus*, *transpiratio aucta* five *sudor sine vi excitatus*, *primaria utplurimum* sunt remedia.

9. Ubi quis a *crapula*, vel nimia *ingluvie* prægressa male se habet, & *fastidium*, *nausea*, *conatus vomendi*, *sapor peregrinus* & præsertim *amarus* aut *putridus*, itemque *molestia* aut *pressio* in regione *ventriculi* percipitur, *vomitibus* præsertim *aqua tepida*, vel *radice hypecacuannæ* est movendus; aut si quid contra indicat, *alvus lenibus purgantibus* est ducenda.

10. Quocunque in morbo *sanguis abundat*, aut *sanguinis auctior motus & calor adest*, vel *sanguinis quidam fluxus consuetus suppressus*, *missio sanguinis* indicatur.

11. Quo-

11. Quocunque in morbo *calor p. n.* & *sanguinis motus auctior adest*, qui morbi *acuti* vocari solent, præter sanguinis detractio- nem & abstinentioniam, præsertim a carnibus, *potus aqueus largus*, blanda acida, nitrum, & absorbentia aceto vel succo citri impræ- gnata, remedia sunt præcipua.

12. Igitur in *morbis acutis*, ubi modo dic- ta signa adfunt, etiam prælaudata remedia cum *regimine temperato* adhibenda. In *acutis* vero *malignis* plerisque, *sanguinis missio*, *purgantia* & *emetica* utplurimum noxia; si exci- pias *valde plethoricos*, & eos qui *febris* *malignis stomachicis* laborant; reliqua vero mo- do laudata optime profunt.

13. Ubi *magna debilitas* adest in *acutis*, *vinum modicum*, cum *portionibus citratis*, *cardiacorum* fere princeps est, *robur* dat, *transpirationem largiorem* aut *sudorem* mo- vet. In quibusdam *acutis*, præsertim ubi in- terna *inflammatio* aut *delirium* adest, etiam *camphora* valentissimum est remedium.

14. In *chronicis* contra *infusa vegetabi- lium*, *herbarum*, *radicum* & *lignorum* at- tenuantium; *salia media*, *remedia amara*, *forma infusi aquosi* vel *vinosi*, *essentiæ*, ex- tracti, *pilularum* vel *electuarii*, *speciatim* *aloe* cum *extractis amaris*, *forma pilularum*; *sapo*, *cortex peruvianus*, *cinnabaris*, *mer- curius*, *castoreum*, *spiritus C. C. mars*, *aquæ*

medicatæ, frequens corporis exercitatio, victus modicus, & animus tranquillus, efficacissima sunt: Imo in non paucis ejusmodi morbis *diæta parca & motus frequens* haud raro sufficiunt. conf. pag. 75. n. 8. 9. 10.

15. Medicus *simplicibus, paucis, sed selectis* & usu comprobatis, *utatur medicamentis*; multitudo enim confusionem parit, atque *obsoleta & inertia* nihil præstant; nam non tam copia, quam selectus optimorum juvat; *non tam moles, quam virtus.*

16. *Valentissima quædam remedia* Medicus magni nominis sequentibus versiculis olim comprehendit:

Sex sunt in medicis, quæ vincunt robore taurum;

Succina, castoreum, mars, camphora, tartarus, aurum.

Verum his æqualia aut majora adhuc esse puto:

Vinum, aloen, lympham, nitrum, citreum vel acetum,

Mercurium, chinam, sal neutrum, cinnabarinque.

17. Medicus etiam *non adhibeat remedia dubia ac periculosa*, ubi certiora & tutiora habemus.

18. *Quamdiu Medicus morbum ejusve causam*, (ut in difficilioribus haud raro accidit) *non cognoscit*, a valentioribus remediis absti-

abstineat, sed ægro victum & regimen conveniens commendet; & si quæ medicamenta danda, blanda ea sint: ut temperantia, ex absorbentibus, salibus mediis, & paucis nitro, itemque ex diluentibus aqueis, quæ sæpe profunt & nunquam nocent.

19. *A juvantibus & nocentibus* sumenda sæpe indicatio & curandi ratio: præsertim in morbis non satis cognitis.

20. *Si data remedia morbum augent*, consultius est ab iis desistere, & subactis iudicio alia dare, quam famam periclitari.

21. *Si profunt*, iis continuandum; ita tamen, ut, ne morbus longus iis tandem assuescat, similibus subinde permutentur.

22. *Natura sæpe est optima morborum medicatrix.* Haud raro tamen errat, & sæpe omnino nihil præstat aut præstare potest.

23. *Hinc Medicus ductum naturæ*, si eam ex natura morbi perspecta, recte agere cognoscit, *sequi debet*, & tunc natura, quo vergit, ex Hippocratis præcepto ducenda.

24. *Contra, si male agit*, & errat, non sequenda, sed Medicus tunc director aut dominus sit naturæ, eamque, ubi opus est, sicut bonus eques equum, ducat & cogat.

25. In morbis, *ubi naturam parum vel nihil fere præstare posse novimus*, Medicus arte præstet, quod natura nequit.

26. Ad extremos morbos extrema sunt ad-

hibenda remedia.

27. *Potus aquæ frigida* prodest in febribus ardentibus five biliosis, in flatibus, ardore ventriculi, siti fortiori, cumprimis nocturna, ructibus crudis, vomitu cruento, aliisque sanguinis fluxibus nimis, acido præsertim idoneo imprægnatus.

28. Medicus semper operam det, ut, quantum fieri potest, *cito, tuto, & jucunde* curet.

29. Si prodesse non possis, cave ne noceas: noxiis nimirum vel suadendis vel porrigendis.

30. Si omnia secundum rationem facienti non succedunt secundum rationem, *non mox est transeundum ad aliud*, stante eo, quod a principio visum est. Hipp. sect. II. aphor. 52. Medicus igitur semper agat secundum indicationes judicio erutas, ita enim nihil aget sine ratione sufficiente, adeoque, si prudens est & cautus, non facile errabit.

31. In usu *purgantium, vomitoriorum, opiatorum & mercurialium*, cautissime agendum, & dosis eorum exactissime scienda, eaque nunquam majori copia danda: quia valentissima & violenta sunt medicamenta.

32. *Medicamentis*, ait CELSUS L. V. cap. 25. *quæ somnum accersunt, uti, nisi nimia necessitas urget, alienum est; sunt enim ex vehementibus medicamentis, & stomacho (addo & cerebro) alienis.*

33. *Morborum acutorum nullæ certæ sunt præ-*

prædictiones, neque mortis, neque salutis.
HIPPOCR. Aph. 19. sect. II.

34. *Morbos, qui ex repletione fiunt*, curat evacuatio; eos vero, qui ex evacuatione, repletio, & in ceteris contrarietas remedio est, HIPPOCR. Aph. 22. sect. II. Indicat igitur hic aphorismus rectissime *contraria contrariis curanda* esse.

35. Si, *qualia oportet*, purgentur, confert & facile ferunt; contra vero si fiat, graviter. Idem Sect. IV. Aph. 3.

36. *Frigida* pectori inimica. Sect. V. Aph. 24.

37. Si *quis febricitanti cibum* præbeat, valenti quidem robur, ægrotanti morbus fit. Sect. VII. 65.

38. *Fortiora purgantia* raro profunt, sæpius nocent: hinc à variis magnis Medicis fere omnino proscripta sunt. Excipiendi tamen sæpe sunt *hydropici*, quia his haud raro optime profunt.

39. *Sanguinis missio* præstantissimum multorum morborum est remedium: quia multi homines ob intemperantiam, ingluviem & otium nimium abundantiam ejus laborant. Interea tamen eam non est abutendum, neque promiscue, præsertim in imbecillis, neque nimis frequenter ea est adhibenda.

40. *Sanguinis detractio* è pede in morbis capitis, præsertim doloribus capitis, vertigine,

metu apoplexiæ, vel apoplexia ipsa, morbis multis oculorum, pectoris, hepatis, lienis & uteri, mensibus præsertim obstructis, egregie convenit.

41. *Eductio vero sanguinis è vena jugulari potissimum in vertigine, apoplexia, hemiplegia, doloribus vehementioribus capitis, oculorum inflammationibus ac doloribus fortioribus, angina sive faucium inflammatione majore, maxime prodest.*

42. *Ne morbi facile recrudescent, vitanda omnia per aliquod tempus, quæ duriora ac difficilioris sunt digestionis; ut carnes suillæ, carnes ac pisces fumo vel aere indurati, legumina, brassicæ, omniaque olera hyberna.*

43. *Quando pleuriticis vena secatur, dum sanguis fluit, sæpius tussire debent; sic facilius stagnatio sanguinis in pleura & pulmone resolvitur, & sanguis subsistens propellitur.*

44. *Si puerpera pleuritide laborat, etiam vena incidenda, imo si opus, ea quoque repetenda est, & præsertim in pede.*

45. *Ex febre intermittente non tam frequens junioribus, quam senibus mors metuenda.*

46. *Si plura urgent symptomata, semper ad illud quod maxime urget, sive id, quod periculosissimum, est respiciendum, eique præ ceteris est prospiciendum.*

47. *Urina in febribus ardentibus pallida, aquea, delirium & mortem utplurimum portendit.*

tendit. Ita & *urina nigra* in febribus continuis mortem, in hypochondriacis vero valetudinem præfagit.

48. *Urina crocea*, quæ lintea tingit, icterum; *Urina purulenta*, ulcus renum, vesicæ vel partium genitalium; *sanguinea*, (nisi mulieres sint menstrua patientes, vel puerperæ) mictum cruentum indicat. Alias *urina* sola est fallacissima.

49. *Surditas in febre continua* plerumque nihil mali denotat, & ut plurimum curata febre simul rursus evanescit.

50. *Febris intermittens cum mentis stupore* aut *sopore* periculi plenissima est, præsertim in senibus. Largior corticis peruviani usus unicum fere ac divinum hic est remedium.

51. *Podagra*, præsertim recens, aut saltem non inveterata, non est morbus insanabilis; sed prudenti victus ratione & medicamentis idoneis sæpe curata est, & adhuc curatur.

52. *Aquæ medicatæ* frigidæ & calidæ divina in multis morbis sunt remedia: quæ sæpe sanant morbos, qui aliis curari non potuerunt.

53. *Lac & serum lactis* ad præstantissima quoque remedia, variis in morbis, & præsertim in tabe, hæctica, lienis & hepatis vitiis, podagra, atque arthritide sunt referenda.

54. Nu-

54. *Nutrices* quia suos morbos cum infantibus facile communicant, quantum fieri potest, sanæ eligendæ sunt.

55. *Infantibus & oculis* mederi, difficillimum est.

Partes Medicinæ pedissequæ, sive executioni destinatæ, tres sunt: *Diæta*, *Pharmacica* & *Chirurgia*.

I. DIÆTA. Hujus objectum sunt *Res*, *Non Naturales* dictæ, *necessariæ* etiam sive *adiaphoræ* a nonnullis appellatæ. (de quibus confer. Hygiene pag. 71.) ut

(I) AER: circa quem adhuc hic consideranda ejus

1°. *quantitas*; vel excedens vel deficiens, & quomodo utrumque vitium sanitati ac vitæ nocere possit.

2°. *qualitas*; cujus respectu dicitur temperatus, intemperatus; purus, impurus; calidus, frigidus; crassus, tenuis; gravis, levis; humidus, siccus; salubris, insalubris; contagiosus, non contagiosus.

3°. *motus*; tranquillus, agitato, ventosus, procellosus.

4°. *regio* sive *loca*; hinc est austrinus, aquilonius; orientalis, occidentalis; ruralis, urbanus; montanus, paludosus, subterraneus; soli oppositus, eive adversus.

5°.

- 5°. *temporis* { *anni*; vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis: quorum quilibet peculiares suos morbos fovet & producit. conf. HIPPOCRATIS lib. III. aph. 20. & seq.
- { *diei*; diurnus, nocturnus, matutinus, vespertinus: quorum vespertinus & nocturnus imbecillioribus valde adversi, præsertim si frigidus & humidus: hinc his vitandus.

(2) CIBUS & POTUS: ubi consideranda eorum

1. *Origo*: ex regno *vegetabili* & *animali*, id est, vel e plantis vel ex animalibus, non ex minerali.
2. *quantitas*: cujus respectu optima est moderata; excedens vero vel deficiens, noxia. Plures vero copia excedente quam deficiente peccant. *Natura paucis contenta.*
3. *qualitas*: unde quædam euchyma, caco-chyma; eupepta, dyspepta; polytrophæ, oligotrophæ; calefacientia, refrigerantia; flatulenta, carminativa.
4. *tempus* assumendi: jentaculum, prandium, cœna &c.
5. *ordo* assumendi, varius esse potest. Cavendum tamen ne calidis modo assumtis, mox frigida superingerantur; nec mox post pingua potus &c.

(3) Mo-

(3) MOTUS & QUIES; vel excedens vel deficiens; vel moderatus & reficiens.

(4) SOMNUS & VIGILIÆ: in quibus observanda

quantitas; excedens, deficiens, vel sufficiens.
qualitas; utrum *somnus* sit quietus, an turbulentus; naturalis, an præter naturam; reficiens an debilitans &c. Item an Vigiliæ multæ debilitent.

tempus; diurnum, nocturnum, { nocturnæ vel
 meridianum, lucubrationes { antelucanæ.

(5) EXCRETA sive EXCREMENTA; sunt alvus, urina, transpiratio, sputum, mucus, cerumen, menstrua, lochia, hæmorrhoides, hæmorrhagia narium &c. circa quæ observanda, ut debita copia sive quantitate, qualitate, tempore & loco prodeant: quia alias morbos faciunt.

& RETENTA; sunt humores boni & spiritus; ad quos pertinent sanguis, saliva, bilis, succus pancreaticus, liquor gastricus, genitalis, lacrymalis &c.

(6) ANIMI AFFECTUS sive PATHEMATA; circa quæ consideranda:

1°. Divisio, in
 { *jucunda*, ut gaudium, lætitia, spes, desiderium.
 { *molesta*, ut ira, terror, mœror, tristitia, invidia, odium, metus.
 { *mitiora* & vehementiora:

2°. Effe-

2°. Effectus, in humores & spiritus;

{ *molesta*, spirituum & humorum motum turbant, remorantur, sistunt, figunt.

{ *jucunda*, eum excitant, augent, recreant, roborant, transpirationem promovent.

{ *vehementiora* sive immoderata, humores turbant & vehementer, imo ad mortem usque sæpe lædunt; moderata & jucunda recreant; speciatim vero *ira*, præsertim vehemens, spiritus & humores nimis exagitant; terror, mœror & tristitia figunt; gaudium sive lætitia, desiderium & spes humores fixos excitant, expandunt. Hinc affectus, ut pag. 78. §. 20. jam docui, *neque nimis excitandi neque nimis supprimendi*.

II. PHARMACIA. In hac considerantur Medicamentorum

(1) DIVISIO; in

1°. *simplicia*; quæ petuntur ex triplici naturæ regno, *vegetabili* nimirum, *animali* & *minerali*.

2°. *composita*, quæ ex variis simplicibus præparata sunt, suntque vel *officinalia*, vel *magistralia* sive *extemporalia*.

(2) COGNITIO: quæ est vel *externa* & *nominalis*; quando eorum nomina, signa, & faciem externam discimus: quo *Botanica* & *Historia naturalis* maxime pertinent.

vel

vel *interna*; qua vires discimus. Quorum principia cognoscendi sunt vel

{ universalia, { priori, ratio: ex odore, sapore, tactu.
 { particularia, { posteriori, experientia.

extrinseca;

{ *color*; ut rubra plerumque adstringunt.

{ *odor*; ut fragrantia & aromatica sunt calefacientia & roborantia; foetida, uterina.

{ *textura*; ut mollia & lubrica, sicut althea, malva, violaria, olea, axungiae & pinguedines &c. emolliunt.

{ *signatura*; quando figuram membri alicujus referunt: quæ vero plerumque vana est.

intrinseca; *sapores*: ut amarus, falsus, acris, aromaticus, vinosus, insipidus, acidus, terreus, austerus, adstringens, dulcis, pinguis.

(3°) FACULTATES aut VIRES; quæ vulgo habentur vel

1°. primariæ vel secundariæ 2°. manifestæ vel occultæ. 3°. temperatæ vel intemperatæ. Hæ omnes rursus sunt vel 1°. *alterantes*: ut calefacientia, frigefacientia; diluentia, humectantia; siccantia, emollientia, adstringentia; alexipharmaca, cephalica, stomachica; cardiaca, pectoralia, uterina &c. &c.

vel 2°. *evacuantes*

{ *universales*; purgantia, sudorifera, diaphoretica, diuretica, salivatoria.

{ *particulares*, vomitoria, errhina, masticatoria, apophlegmatizantia.

(4°) ELA-

(4°) ELABORATIO vel *Præparatio*; quæ est vel *galenica* vel *chemica*; eamque absolvunt

1. *præparatio*; cui inserviunt pulverisatio, tritura, alcolisatio, cribratio, sectio, rasura, limatura, infusio, coctio &c.

2. *solutio*: quæ fit *menstruo* vel *aqueo*, vel *sulphureo*, vel *salino*, vel *oleoso*, vel *mercuriali*; quo spectant deliquium, crySTALLISATIO, coagulatio, decantatio, filtratio, collatio, trajectio, infusio, coctio, digestio, expressio, despumatio, clarificatio, extractio, liquefactio, præcipitatio, effervescentia, amalgamatio.

3. *destillatio*; ubi notanda ejus

antecedentia; ut *maceratio*, *putrefactio*, *fermentatio*.

destillatio ipsa; quæ est vel *humida* vel *sicca*.

consequentia; *rectificatio*, *circulatio*, *cohobatio*, *alcolisatio*.

4. *calcinatio*: quæ fit fusione, fulguratione, deflagratione, detonatione, vitrificatione, cementatione, fixatione, reverberatione.

5. *Sublimatio*.

(5°) COMPOSITIO, ubi notanda

1. *Differentia*: sunt enim compositiones, ut p. 95. dictum, vel

officinales, vel *extemporales*, vulgo *formulae* sive *Receptæ*.

galenicæ aut *chemicæ*.

2. *Basis medicamenti, juvantia & corrigentia.*

(6°) *Dosis sive quantitas* : quæ determinatur vel

1. *pondere* ; ut libra ℔, uncia ʒ, drachma ʒ, scrupulus ʒ, granum gr., addito numero.

2. *mensura* { *ficcorum* : sunt *manipulus*, v. gr. herbarum &c. qui indicatur littera M ; *pugillus*, littera p. *liquidorum* : *libra*, *uncia*, *drachma*, *scrupulus*, *gutta*. gt.

3. *numero* ; ut in fructibus maioribus, pilulis, rotulis.

(7°) *CONSISTENTIA* est vel

1°. *liquida*, eaque vel quoad

{ *interna* : ut infusum, aquosum vel vinosum ; decoctum, aquæ destillatæ, julepi, emulsiones, potiunculæ, spiritus, tincturæ, essentiæ, elixiria, balsamum vitæ, liquor, ut anodynus, vel C. C. succin. sal volatile oleosum, olea, mixturæ : quæ ultimæ rursus sunt vel

{ diffusæ, quæ cochleatim dantur

{ concentratæ sive valentiores, quæ guttatim.

{ *externa* : ut clysteres, epithemata, collyria, balnea, pediluvia, gargarismata, collutiones oris, injectiones in os, oculos, anum, uterum, ulcera, vulnera, pectus, urethram, vesicam &c.

2°. *solida sive ficca*, eaque rursus vel

inter-

{ *interna*, pulveres, falia, magisteria, pilulæ, morsuli, trochisci, rotulæ.

{ *externa*, suppositoria, emplastra, epithemata sicca, pessi &c.

3°. media, sive mediæ constitutionis: quæ iterum vel

{ *interna*; ut electuaria, rob, extracta, boli, linctus, conservæ, condita, sirupi.

{ *externa*; unguentum, linimentum, cataplasma, ceratum, balsamum.

(8°) Usus rectus: ubi requiritur

1. *quantitas* determinata, tam continua, quam discreta: quantum scilicet de hac quavis vice sumendum sive exhibendum.

2. *qualitas* concinna, in debita virtute, consistentia, soliditate, fluiditate, crassitudine, colore &c. consistens.

3. *modus* conveniens, medicamentum rite adhibendi, sive extra sive intra corpus usurpetur.

4. *tempus* opportunum; ut matutinum, vespertinum, meridianum, diurnum, nocturnum, &c.

R E G U L Æ

& Cautelæ Pharmaceuticæ.

1. Medici & Pharmacopœi, qui medicamenta dare aut præparare, eaque ægris præbere volunt, *simplicia* ex triplici naturæ regno

probe prius cognoscere, bonaque à corruptis & inutilibus discernere *discant*; ne noxia, corrupta, vel inutilia loco bonorum adhibeant.

2. Igitur & *Botanicam* probe calleant; ne falsæ, inutiles vel prorsus noxiæ, aut venenatæ radices vel herbæ loco salutarium, ut haud raro in pharmacopoliis ab imperitis pharmacopœis, cum maximo ægrorum damno, fieri solet, usurpentur.

3. Medicus quoque *artis chemicæ* probe sit peritus: quia ejus ope præstantissima & valentissima nonnulla remedia, quibus in Medicinâ feliciter faciendâ carere haud possumus, præparantur.

4. Magnâ vero cautelâ opus est, ut *medicamenta chemicâ arte confecta*, præsertim quæ ex mercurio, aut antimonio conflantur, quam accuratissime atque *maxima cura elaborentur*: quia aliàs facile quam nocentissima fieri possunt.

5. In medicamentis etiam dandis, itemque in compositis præparandis pharmacopœi summopere cavere debent, ne in defectu aliqujus simplicis, aliud quoddam prolubitu & sine præscitu Medici adhibeant, & ut vulgo dici solet, *quid pro quo substituant*: ne medicamentum inutile aut prorsus noxium inde emergat.

6. Medicus *doses medicamentorum*, præsertim

tim valentiorum aut vehementiorum, cum-
primis vero *mercurialium, antimonialium, opia-
torum, vomitoriorum & purgantium* probe cal-
leat ac memoria teneat; quia alias enormes
& mortiferos errores facile committere po-
test.

7. Ita & *Pharmacopæus* in ejusmodi medi-
camentis *distribuendis & ponderandis* quam
cautissime atque accuratissime procedat, ne
negligentiâ suâ homines, ut sæpe factum
est, interficiat.

III. CHIRURGIA, pars Medicinæ, teste
CELSE (lib. VII. in præfatione) est *vetu-
stissima ac certissima*: in qua consideranda

1. CHIRURGUS: qui est *Medicus manu potissi-
mum sanans*. Hujus præcipuæ virtutes
sunt, ut bene cognoscat corporis humani
fabricam; ut sit manu strenua, stabili, non
intremiscente; acie oculorum acri clara-
que; animo intrepidus, &, ubi opus, im-
misericors, ne clamore ægri motus, vel
magis, quam res desiderat, properet; vel
minus, quam necesse est, trahat, premat,
secet, urat; *sed perinde faciat omnia, ac si
nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur.*
vid. CELSUS Lib. VII. in præfat.

2. INSTRUMENTA; quæ sunt vel

(1°) *naturalia*: ut

{ manus ipsius chirurgi, quæ fere præcipuum atque
utilissimum ejus est instrumentum.

{ famuli sive ministri & adstantes, ad usus quamplu-
rimos;

rimos ; itemque ignis & lumen solis si-
ve diei.

(2°) *artificialia*, quæ dividi solent in

1°) *usitata*, five, ut vocant, *portatilia*; ut
scalpelli phlebotomi, scalpelli rec-
tum & falcatum, forfex, specillum sim-
plex, specillum fulcatum, volsella, spa-
thula, acus rectæ & curvæ cum filo va-
riæ magnitudinis, specillum pro ore inspi-
ciendo aliisque usibus.

2°) *rariora*; trepanum, ferra una cum reli-
quis amputationis requisitis; acus ad ca-
taractam supprimendam; acus apice trian-
gulo pro paracentesi; instrumenta ad li-
thotomiam, ad cancrum extirpandum,
syringotomi, forcipes, siphones, caute-
ria, elevatoria ad cranium fractum &c.

3°) *rarissima*; quorum varia pro variis casibus
rarioribus ab ALBUCASE, PARÆO, *Andrea a*
CRUCE, RYFFIO, HILDANO, AQUAPENDEN-
TE, SCULTETO, SOLINGEN, DIONISIO, *me*,
in chirurgia mea, & GARENGEOT deli-
neantur ac describuntur.

3. OPERATIONES CHIRURGICÆ : quæ in sex
classes vulgo dividi solent & possunt : ut
sunt

(1°) SYNTHESIS, five *conjunctio* partium præ-
ter naturam disjunctarum : earumque vel
mollium; ut in vulneribus, ulceribus, rupturis,
contusionibus, labris leporinis &c. vel
dura-

durarum; ut in fracturis, luxationibus, carie.

(II°) DIÆRESIS; est *divisio* partium vel *præter naturam conjunctarum*, ut in digitis coalitis, ano, partibus genitalibus, naribus aut palpebris concretis; vel *secundum naturam conjunctarum*, ut in venæsectione, arteriotomia, scarificatione, fonticulis excitandis, abscessibus aperiendis &c. &c.

(III°) APHÆRESIS; est *ablatio* sive remotio partium noxiarum aut supervacanearum: ut sunt membra sphacelo corrupta, carnes excrescentes, verrucæ, polypi nasi, canceri, steatomata, sarcomata &c.

(IV°) EXHÆRESIS sive EXTRACTIO; ut urinæ vel calculi e vesica; foetus aut secundæ ex utero, glandium plumbearum, sagittarum, frustorum gladii, hastæ, vestium, vitri ex vulneribus; rerum peregrinarum ex auribus, oculis, faucibus, naribus.

(V°) PROSTHESIS est *additio* sive *restitutio* partis deficientis: estque vel cura *palliativa* tantum: ut in nasi, aurium, digitorum, manuum, pedum, dentium, aurium & oculorum qualicunque restitutione per certas machinas; vel

vera: quo referri potest *chirurgia curtorum*, de qua TALIACOTIUS; & *chirurgia infusoria*, qua in certis morbis medicamenta, vel in enormibus hæmorrhagiis, lac vel

jusculum, in venas loco sanguinis vel medicamenti infunditur.

(VI°) DIORTHOSIS ; est *reductio* membrorum vitiatorum prolapsorum aut curvorum ad naturalem figuram : ut in luxationibus, gibbere, collo, pedibusque incurvatis, visu lusco, hernia intestinorum, omenti, intestino recto, utero, aut vagina prolapsis.

R E G U L Æ

quædam Chirurgicæ.

1. Ut in rebus politicis *omnia prius consiliis, quam armis, experiri decet* : ita in Medicina & cumprimis Chirurgia, blandiora semper remedia prius tentanda, antequam ad duriora aut vehementiora, ferrum scilicet aut ignem, procedamus.

2. In *adeundis periculis*, sapientissime ait CICERO, *consuetudo Medicorum imitanda est* : qui leviter ægrotantes leniter curant ; gravioribus autem morbis periculosas etiam curationes & ancipites adhibere coguntur. de offic. lib. I. cap. 24.

3. Melius tamen est, ut CELSUS dixit, in *dysperatis morbis anceps experiri remedium, quam nullum.*

4. Hinc & HIPPOCRATES præcepit, *ad extremos morbos, extrema etiam adhibenda esse remedia.* Aphor. 6. sect. I.

5. Chi-

5. Chirurgus igitur *non sit crudelis*, ubi leniori modo rem expedire potest: adeoque hernia, calculo, carcinomate, gangræna &c. laborantes non fecet, quamdiu blandiori ratione æger sanari aut servari potest.

6. Attamen si necessitas id exigit, *non sit timidus*, & ægro mora justo diuturniori non noceat: quia sæpe in mora periculum hic est; sed *intrepidus*, & omnia faciat, quæ ad ægrum servandum utilia ac necessaria sunt. Nam sæpe

immedicabile vulnus

Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

7. Quod *Medicamentum non sanat*, ferrum sanat; quod ferrum non sanat, ignis sanat; quod ignis non sanat, *insanabile est*. HIPPOCRAT. Aphor. 6. Sect. VIII.

8. De curationibus chirurgicis, quæ cum periculo fiunt, attamen nullum aliud auxilium superest, CELSUS aptissime ait: *nihil interest, an satis tutum præsidium sit, quod unicum est*. lib. VII. cap. 33.

9. *Chirurgiæ effectus* inter omnes *Medicinæ partes est evidentissimus*: (CELSUS lib. VII. in præfatione) & *primos celebriores Medicos, chirurgos fuisse*, solamque chirurgicam ab ipsis excultam fuisse, constat ex CELSI præfat. libro I. præmissa.

10. *Frigidum* inimicum ossibus, dentibus, nervis, medullæ in spina, ulceribus; cali-

dum vero amicum, Aphor. 18. & 20. sect. V. *Pingua* vero & *oleosa* ossibus quoque sunt inimica.

D E

OPTIMA MEDICINAM
DISCENDI RATIONE,

Librisque, quos studioso Medicinæ maxime necessarios esse iudico.

1. **Q**ui in studio medico magnos hodie profectus facere, atque præclarus & genuinus MEDICUS evadere satagit, is ante omnia earum *linguarum notitia* instructus sit necesse est, quæ utilitatem ipsi hac in re afferre possunt, atque simul *litteris*, quas *humaniores* appellant, probe instructus.

2. Adeoque præter linguam vernaculam præ ceteris probe calleat *linguam latinam*, atque etiam, quantum fieri potest, bene versatus sit in *græca*; saltem in hac tantum sciat, quantum opus est ad significationes & etymologias vocabulorum, quæ græcæ in Medicina sunt originis, probe intelligendas: quia hæc scientia multum confert ad res ipsas tanto melius & percipiendas & memoria retinendas.

3. Præterea quia hodie multi libri quam utilissimi atque præstantissimi in arte salutari
in

in universum , & cumprimis in variis partibus figillatim , *gallica , anglica atque italica lingua* a præclaris viris eduntur , ille mehercules tanto majores progressus facere poterit , qui harum linguarum haud imperitus est : ut sic , quicquid boni & novi in his linguis conscribitur , legere , intelligere atque fructus inde multos eosque sæpe insignes præ aliis capere queat.

4. Quodsi forte quis aliquando etiam *itinerare in has regiones facere velit* , tanto majorem utilitatem ex illarum linguarum scientia percipiet : dum hac ratione tanto melius non solum cum Eruditis , verum etiam cum expertis Chirurgis , Pharmacopœis , Chemicis , Mechanicis , Hortulanis &c. colloqui potest , atque sic multa cognoscere & intelligere , quæ ipsum sine hac notitia sæpe latuissent.

5. Deinde ut melius etiam de rebus quibuscunque & differere & scribere & ratiocinari discant , atque in disputationibus quoque , tam solennibus quam privatis , aptum sermonem proferre ac syllogismos idoneos formare , eosque etiam , ubi res hoc exigit , impugnare aut destruere valeant , *eloquentiæ* qualicunque studio & arte bene cogitandi sive *Logica* opus est ; iisque qui ad paullo majorem eruditionem , quam qua vulgaris Medicus clinicus indiget , aspirant , partim ob doctrinam causarum , partim ut de rebus publi-

sublimioribus, præsertim inter eruditos, ac speciatim de Deo, de anima, de spiritibus &c. tanto melius quacunque occasione differere queant, etiam *Metaphysica* non prorsus negligenda. *Morale* vero studium, ut se apud plerosque, præsertim apud magnates meliorisque conditionis homines gratos reddere queant, haud obiter etiam colendum esse duco. *Medicus* enim *Philosophus*, ut HIPPOCRATES jam dudum dixit, ἰσὸς θεός, hoc est, *Deo similis* est.

6. Porro ex philosophicis disciplinis quam maxime rerum naturalium quoque *scientia* si-ve *Physica* futuro Medico bene perspecta esse debet. Nam HIPPOCRATES hoc jam suavit futuris Medicis, dicendo: *conare ut physicus evadas*, atque antiquum jam, idque verissimum dictum est: *Ubi desinit Physicus, ibi incipit Medicus*. Opera vero danda, ut ex ea res Medico maxime necessarias, ut doctrinam de *aere, aqua, igne, terra, mineralibus, metallis, salibus, vegetabilibus & animalibus* sibi probe cognitas reddat. In qua vero apte addiscenda, præter vivam boni Præceptoris vocem, VERDRIESII *Physicam* inter alias commendo; cui & *Wolfiana* vel *Frobefiana* aliave ex recentioribus, si placet, jungi potest.

7. Quoniam vero corpus nostrum artificiosissima quædam *machina* est, ut à quam pluri-

plurimis jam probatum est, atque actiones, quæ in eo fiunt, secundum *mechanices regulas* & fundamenta peraguntur, & quicquid certi in cognitione functionum corporis nostri habemus, ex mechanica scientia unice fere obtinemus; hinc *mathematica studia*, & cumprimis ex quamplurimis ejus partibus, *Mechanica*, *Statica*, *Hydraulica*, *Hydrostatica*, *Optica* & *Acustica* sedulo excolenda: quia sine his pleræque actiones corporis nostri intelligi recte nequeunt. Tironi, præter idoneum doctorem, Cl. WOLFFII, aut FROBESII nostri scripta mathematica aliave recentiora sufficere possunt.

8. Vario deinde modo ac via ad *studium medicum addiscendum* pergi potest. Vel enim *institutiones medicas* primum audire ac discere potest, quæ fundamenta & ideam præbent omnium Medicinæ partium; vel *Anatomien* & *Botanicam* his pro lubitu, vel prout occasio in Academiis fert, præmittere, vel etiam hæc studia simul, diversis scilicet horis conjungere: quia hæc omnia ad fundamenta probe exstruenda firmandaque faciunt, & varietas hæc objectorum delectat atque excitat, nulloque modo, ut nonnulli putant, confundit. Nec interest, quænam alteri vel præponatur vel postponatur, quemadmodum quidam nimis rigorose existimant; si modo has partes omnes Studiosus
Medici-

Medicinæ primis annis addiscat. Id quod & in linguis variis, aliisque nonnullis medicinæ partibus, *chemia* scilicet, *pharmacia*, *chirurgia* &c. addiscenda verum esse puto: utpote, in quibus addiscendis nullus adeo strictus ordo observandus est, siue hæc pars priori, siue posteriori loco addiscatur.

9. Pro *institutionibus* siue fundamentis primis hæ nostræ, si arrident, inservire possunt; quibus si lubet, vel *Frid. HOFFMANNI* medicina rationalis, Tom. I. vel *BOERHAAVII* institutiones, præsertim cum ejusdem explicationibus, quas *HALLERUS* edidit, notisque auxit, aliæve similes jungendæ: quia alias sine prudenti præceptore a tirone vix intelligi queunt.

10. Pro *anatomicis* addiscendis fundamentis, compendium nostrum anatomicum haud ineptum est. Cui ob figuras *EUSTACHIUS*, *VESLINGIUS*, *BARTHOLINUS*, *VERHEYENUS* aut *KULMUS*, &, qui gallica intelligit, *WINSLOI* expositio corporis humani anatomica, quique ad altiora in hoc studio aspirat, atque controversias etiam nosse desiderat, *MORGAGNI* atque *HALLERI* scripta anatomica addenda. Speciatim vero diligenter tam in cadaveribus humanis, quam brutis incidendis se exerceat: atque in musculis vel *VESALII*, aut *EUSTACHII*, aut *COWPERI*; in nervis *VIEUSSENII* & in ossibus *VESALII*,
aut

aut CHESOLDENI in osteographia figuris utatur.

II. Ad rem herbariam five Botanicam rationaliter, secundum certa scilicet fundamenta, ex flore potissimum & fructu cognoscendam, pro optimo compendio & fundamentis hujus scientiæ acquirendis commendamus RAII *methodum plantarum*, vel quæ nunc longe perfectior, LUDWIGII definitiones plantarum, secundum RIVINI methodum, ex numero scilicet petalorum floris exaratas, donec nostra prodeat *Semiologia plantarum*. Ditiores TOURNEFORTII *institutiones rei herbariæ* his addere possunt, & deinde quam plurimos alios Botanicos recentiores scriptores. Præterea ad promptam notitiam plantarum comparandam quamplurimum facit *inspectio earum frequens*, præsertim quando a prudenti Botanico demonstrantur, notæque earum rite indicantur atque explicantur, ad quem scopum obtinendum in horto nostro medico aptissima est occasio. Si quis autem plantas pulchre ficcare atque in *herbarium siccum* colligere studet, ille tanto majores hic facere potest progressus: quam deinde frequens perlustratio scriptorum Botanicorum, qui aptas figuras & descriptiones earum dederunt, ut MATTHIOLI, TABERNÆMONTANI, LOBELII, DODONÆI, BAUHINI, CLUSII, *Horti Eystettensis, Amstelodamen-*

damensis, *Elthamensis*, *Cliffortiani*, MORISONI, BREYNI, RIVINI, PLUKENETII, PLUMERII, BURMANNI, HALLERI aliorumque recentium multum provehere potest. LINNÆI vero novam methodum botanicam, ob summam ejus difficultatem & incertitudinem, atque nominum usitatorum atque sæpe utilissimorum noxiam, imo sæpe ineptam mutationem, ut in scriptis meis botanicis ostendi, tironibus commendare non possum.

12. Ad vires vero plantarum addiscendas, postquam prius earum faciem externam, odorem & saporem cognoverunt, commode adhiberi potest vel HORSTII nostri herbarium, vel SCHROEDERI Pharmacopœia, vel FRANCI *Flora*, vel HERMANNI *materia medica*; aut DALE Pharmacologia; vel LEMERII liber de medicamentis simplicibus; itemque WEDELIUS de Medicamentorum Facultatibus, ejusque Amœnitates *Materiae Medicæ*.

13. Eodem tempore vel & paullo post proderit præcipuos ac præstantissimos scriptores medicos & quid de singulis judicandum sit, probe cognovisse. Hanc in rem maxime laudo CONRINGII nostri *introductionem in artem medicam*: quæ vero, quia jam dudum conscripta est, adeoque de recentioribus non agit, operam dabo, ut brevi usque ad hæc nostra tempora in usum tironum Medicinæ continuetur. Præterea etiam LINDENIUS de
scriptis

scriptis medicis, a MERCKLINO auctus, huic scopo servire multum potest, itemque MANGETUS in opere magno de Scriptoribus Medicis. *Lexicon simul medicum* tironi valde est necessarium, ut vocabula ignota medica, terminosque, ut vocant, technicos, si qui inter legendum vel audiendum occurrunt, quos nondum novit, evolvere eosque inde intelligere possit. Hunc in finem vel CASTELLI qui BRUNONEM auxit, vel BLANCARDI *Lexicon Medicum* adhibendum est.

14. Absolutis generalioribus illis fundamentis medicis, (vel etiam pro re nata simul cum his) opus est, ut partes medicinæ varias curiosius ac specialius sensim pertractet. Et quamvis *Physiologia* sive doctrina de *usu partium*, in demonstrationibus ac scholis anatomicis ab idoneis magistris plerumque jam tradi soleat; tamen lectiones speciales physiologicas, ut tanto firmiora medicinæ fundamenta ponantur, instituere haud alienum est: mihi que hic aptissimæ videntur physiologia vel BOHNII, ORTLOBII, BERGERI, VATERI, cum primis BOERHAVII, vel Fr. HOFFMANNI ex medicina rationali. Ex veteribus, GALENI libellus de *usu partium* etiam legi meretur.

15. Pro *Pathologia* sive morborum notitia secundum mechanica principia comparanda, rursus vel BOERHAVII vel HOFFMANNI *patho-*
H *logia*,

logia, ex libris modo indicatis peti potest. Qui vero *Stahlianæ principia* nosse desiderant, quibus anima omnium actionum, cum secundum tum præter naturam, auctor constituitur, vel ipsius STAHLII *Physiologiam & Pathologiam*, vel unius ex sectatoribus ejus legant.

16. *Semiologiam*, sive cognitionem & prædictionem morborum HOFFMANNUS conjunxit cum pathologia; seorsim vero eam ex antiquioribus bene tradiderunt LOMMIUS, in observationibus suis medicinalibus; ex recentioribus vero WEDELIUS & VATERUS in *Semiologiis* speciatim conscriptis, atque BOERHAVIUS in institutionibus suis medicis: quamvis & hæc in libris practicis, ut compendio meo *Medicinæ practicæ*, BOERHAVII *Aphorismis practicis*, HOFFMANNI *Medicinâ rationali*, aliisque similibus doceatur.

17. De *Hygiene ac Diætâ*, cui hæc, quæ supra pag. 71. & seq. tradidi, non sufficere videntur, uberius consultat HOFFMANNUM in *Medicina ration.* tom. I. sect. II.; vel BOERHAVIUM in *instit.* vel BRUYERINUM de re cibaria; vel BEBEROVICUM in thesauro sanitatis. Speciatim de studiosorum sanitate tuenda, Gr. HORSTIUS; de litteratorum sanitate, WEDELIUS; de Principum Valetudine tuenda, RAMAZZINUS, idemque de diætâ generatim in commentariis ad CORNELIUM de

de vitæ sobriæ commodis, (vid. p. 79. §. 26.)
& Schola Salernitana evolvi possunt.

18. In *Therapia* morborum rite addiscenda magnæ utilitatis erit primo *Compendium nostrum Medicinæ practicæ*, & deinde Aphorismi BOERHAVII de *cognoscendis & curandis morbis*, itemque Fr. HOFFMANNI *Medicina rationalis* Tom. III. ac seq. His si HIPPOCRATIS, SYDENHAMI, BAGLIVII, LANCISII & RAMAZZINI scripta practica, ac speciatim *ratione curationis febrium intermittentium*, quoque TORTUS, atque doctissimæ observationes & cautelæ WERLHOFFII addantur, magnum emolumentum inde capere poterunt. Qui vero secundum STAHLII placita curationes instituere volunt, NENTERI vel IUNCKERI vel STORCHII systemata practica evolvant; vel eadem vernacula nostra in WEISBACHII vel GOHLII libris practicis, quasi in compendio, perspiciant.

19. Ad *materiam medicam* simplicium cognoscendam, præter inspectionem diligentem & scriptores supra (n. 12.) jam laudatos, MACASII *promptuarium Materiae Medicæ*, GRUBE de *Medicamentis simplicibus cognoscendis*, aut SCHROEDERI *Pharmacopœia*, vel VALENTINI *Museum*, vel LEMERIUS de *Medicamentis simplicibus*; vel qui recentissimus est, GEOFROY sive GODOFREDI liber de *Materia Medica*, conducunt. Ad compo-

sita vero discenda, vel *Pharmacopœia Augusta-
na*, vel *Borussica*, vel *LEMERII* aut *Edinburgensis*
Pharmacopœia, vel *Lexicon* etiam *Pharma-
ceuticum LUNGKENII* tironi sufficere videtur.

20. Quoniam vero & *Chemia*, tam ad cor-
porum naturalium quorumcunque, quam ad
medicamentorum naturam & vires explo-
randas, sicut & ad idonea atque efficacissi-
ma nonnulla remedia præparanda atque ad-
huc nova invenienda, vel jam cognita cor-
rigenda, Medico utilissima est; præter fi-
delem manuuctionem ab idoneo magistro
(id quod & in ceteris partibus addiscendis
intelligi volo) vel *ROTHII chemia*, germa-
nice edita, vel *WEDELII* aut *TEICHMEIERI*,
vel denique, qui profundius nobilissimam
hanc artem penetrare ac comprehendere cu-
pit, *BOERHAVII Elementis chemicis* utatur,
eisque tandem & *STAHLII*, *HOFFMANNI* &
GERIKII nostri scripta chemica jungat. Qui
gallicam callent linguam, *LE FEBVRE*, *LE-
MERII*, *SENACI*, & *MOLOVINI* opuscula che-
mica legere quoque possunt.

21. *Formularum Medicarum* conscribendi
rationem Medicinæ Candidatus etiam quam
accuratissime addiscat. Hæ enim potissimum
esse videntur, ex quibus & Medici & Phar-
macopœi junioris Medici vel scientiam vel
ignorantiam dijudicare solent. Utantur hac
in re fideli prudentis Præceptoris manuuc-
tione,

tione, utpote quæ hac in parte quam maxime est necessaria. Simul vero, legere hunc in finem possunt vel WEDELII, vel ETTMULLERI libellos de formulis medicis; vel etiam IUNCKERI, aut GAUBII, aliosve de hoc argumento conscriptos.

22. Pro *Chirurgia*, præstantissima illa & antiquissima Medicinæ parte rite addiscenda, tironi meæ forte chirurgicæ Institutiones idoneam opem ferre poterunt. Qui vero ad majorem hac in arte aspirant scientiam, præter usum, Commentaria Academiæ Regiæ chirurgicæ Parisinæ, DRANII observationes, & SCHARPI Angli operationes chirurgicas; ex veteribus vero CELSUM, ÆGINETAM, ALBUCASIN, PARÆUM, *Fabr. ab AQUAPENDENTE*, HILDANUM, SCULTETUM aliosque, quorum quam plurimi sunt, illis jungat. Sed *de specialibus chirurgiæ partibus* qui scripserunt, videri quoque possunt in chirurgicis nostris Institutionibus; plures enim sunt, quam ut hic recenferi queant.

23. Præterea propter nova inventa & instrumenta chemica, chirurgica & anatomica, itemque propter novas elegantioresque plantas ac flores, ut & propter morbos sive casus peculiares chirurgicos delineandos, futuro medico quam utilissima est *ars delineandi aut pingendi*; ut, si quid tale notatu dignum observat, illud apte delineare, & si postea lubet,

bet, vel pro suo, vel pro usu etiam publico describere valeat.

24. Interea studiosus Medicinæ frequenter quoque *disputando, opponendo & respondendo* per omnes Medicinæ partes se exerceat: qua ex re non solum varietatem opinionum, verum etiam veritatem tanto melius investigare, cognoscere, dijudicare atque complecti poterit. Eundem in finem, atque etiam pro variatione quadam & *oblectamento physico ac medico* egregie prodest lectio observationum Medicarum & Physicarum: ut Actor. Acad. Natur. curiosorum, Anglicanæ, Gallicæ, Berolinensis, Petropolitanae, Bononiensis, Actorum Hafniensium, & cumprimis jam *Commercii litterarii universalis*, quod Norimbergæ prodit.

25. Ubi tandem omnes has Medicinæ partes justo tempore rite excoluit atque memoriæ probe mandavit, ad *consultationes* Medicas, tanquam ad finem & scopum suorum studiorum academicorum, sese conferat. Multos quidem consultationum scriptores habemus inter paulo vetustiores; sed tironi suadendum, ut præter ejusmodi prælectiones & manuductionem per casus veros & non fictos, apud peritum Professore practicum quotidie occurrentes, *Fr. HOFFMANNI Consultationes & consilia Medicinalia* & *PELARGI* sive *STORCHII* casus diligenter legat atque relegat:

gat : ac simul observationes recentiorum præstantissimorum practicum Medicorum, cumprimis vero, quæ jam in Commercio litterario Norimbergenfi & Actis naturæ curiosorum, aliorumque Collegiorum, aut præstantiorum observatorum Medicorum occurrunt scriptis, probe perpendat ac memoriæ imprimat.

26. In *Medicina* vero *forensi*, ubi coram magistratu de variis rebus medicis ad forum pertinentibus respondendum, Medicus quoque hospes esse non debet. Verum ex BOHNI libro de Officio Medici duplici, clinico & forensi; itemque ex ejus libro de Vulnerum renunciatione, atque TEICHMEIERI *Institutionibus* Medicinæ forensis, ut & Instit. chirurg. nostræ Part. I. cap. I. §. XVI. & seq. præcipua fundamenta petat: quibus deinde AMMANI *Medicina critica*, ZITTMANNI *Medicina forensis*, VALENTINI scripta forensia, imo & ZACCHIE *Quæstiones medico-legales*, variique alii recentiores jungi possunt.

27. Denique etiam his tunc temporis & quando ad Medicinam faciendam, sive, ut vulgo dicunt, ad *praxin medicam* exercendam, se conferre volunt, suadeo, ut jactis probe prædicta ratione fundamentis, etiam antiquissimos præstantiores Medicos, & ex his cumprimis HIPPOCRATEM & CELSUM,

latinum Hippocratem, magna cura quam diligentissime legant atque relegant, & præ cæteris ex HIPPOCRATE ejus aphorismos sibi bene notos faciant: ut non solum inde discant, quid & quantum veteres hi jam in Medicina sciverint & quousque progressi fuerint; sed potissimum, ut eorum regulas practicas, tam ad *cognitionem & prædictionem* accuratam, quam etiam ad *curationem morborum* pertinentes, easque, non ex hypothefibus vanis, sed ex diuturnis & frequentibus observationibus, sive experientia natas, memoriæ bene imprimant, atque occasione occurrente in similibus casibus prudenter imitentur. Præterea ex CELSO, elegantissimo scriptore Medico Romano, & propterea *Medicorum Cicerone* dicto, etiam eleganter latine scribere discendum est Medicis, præsertim iis, qui aliquando Medicinam vel docere, vel saltem per scripta rem medicam augere exornareque contendunt.

28. Postremo ut tam memoriæ, quam posteritati etiam magis consulant Medicorum filii, quam maxime e re erit, quæcunque utilia, curiosa, rara & observatu digna vident, audiunt, vel in fide dignis auctoribus legunt, quæ ipsis hætenus incognita fuerunt, in *locos communes*, ut vocant, congerant, ut ea subinde relegere, suo tempore has res tanto melius invenire, atque in
usum

usum & utilitatem suam commodius convertere queant. Fieri in hunc usum, me quidem iudice, pro quavis medicinæ parte possunt vel peculiare libelli: ut anatomici, physiologici, botanici, chemici, chirurgici, practici, quos *Adversaria* quoque appellant, in quos, quicquid in hac vel illa artis salutaris parte notatu dignum, vident, audiunt vel legunt, inferant litterisque consignent. Vel pro quavis parte peculiaris liber, charta pura interpolatus, ut v. gr. pro anatomicis novis inventis vel observationibus, Compendium meum anatomicum adhiberi haud inepte potest; pro chirurgicis, Chirurgia mea; pro rebus physiologicis, aliqua physiologia ex recentioribus; pro chemicis, aliquod ejusmodi compendium chemicum; pro practicis, aliquod practicum, ut meum, vel aliud, atque sic porro in cæteris est faciendum Medicinæ partibus.

29. Omnibus autem his tandem ornamentum atque emolumentum insigne addere possunt *itineræ* prudenter instituta: cumprimis ad loca, ubi celebres Medici & Chirurgi vivunt aut docent, vel & ubi magna sunt *nosocomia*, magnaue ægrorum copia quotidie videri potest. In itinere vero exterisque cumprimis regionibus *prudenter, caste ac sobrie vivat*, ne facile in morbos aut ipsius vitæ periculum incidat. Iis in locis Me-

dicus junior claros eruditosque *Medicos & Chirurgos*, *Chemicos* etiam atque *Botanicos*, imo etiam *Mechanicos* præstantiores, qui instrumenta physica, anatomica & chirurgica conficiunt aut vendunt, aptis moribus atque decenti observantia adest, & cum iis omnibus civiles ac prudentes sermones instituat, consilia ab ipsis petat, difficultates resolvendas vel explicandas ipsis modeste proponat, res novas, cumprimis ad medicinam attinentes ex ipsis exquirat, & quidque novum ac notatu dignum apud ipsos audit vel videt, memoriæ primo, deinde & chartæ quoque domi tradat. Qui animum & manus ad chirurgiam speciatim applicare cupit, cum *præstantioribus chirurgis*, præsertim eis, qui vel in magna praxi versantur, vel qui nosocomiis majorum civitatum præfunt, amicitiam contrahere studeat, eosque in visitatione ægrorum, imo & in deligatione eorum sæpius comitetur, atque, si licet, adjuvet. Inprimis quando operationes chirurgicas instituunt, eas inspicere fatagat, & quomodo ipsas perficiant, ac deinde etiam, quomodo in curatione procedant, probe observet, easque deinde primo in cadaveribus, ac tandem etiam in vivis imitari contendat. Ita & *Bibliothecas* ac *Bibliopolia*, præsertim præstantiora sæpius visitet, & an novos aliosve sibi incognitos bonos

bonos libros ibidem invenire queat, perspiciat, ut sic bonorum scriptorum & librorum scientiam adaugeat.

30. *Quos res herbaria delectat*, frequententer diligenter *hortos medicos & magnatum*, aliorumque curiosorum, ubi multæ plantæ, tam inquilinæ, quam exoticæ excoluntur, videaturque an hactenus ignotas ibi inveniat, easque addiscere studeat. Observet quoque ibidem simul *hybernacula*, qua ratione ea sint constructa, ut plantæ exoticæ variarum regionum & climatum hyeme optime & facillime minoribusve sumptibus conservari queant: & quomodo vere in *tepidariis* rariores & delicates plantas elevent ac postea tractent atque colant, melioresque modos discat & notet, ut eos aliquando aliis in locis imitari valeat.

31. Ita & *laboratoria*, ut vocant, *chemica*, vel officinas præstantiorum Pharmacopœorum & Chemicorum visitent, atque an boni & novi quid vel circa medicamenta, vel furnos chemicos, vel instrumenta occurrat, notent. Imo qui artem delineandi callent, quicquid vel his in rebus, vel in anatomicis, chirurgicis, chemicis & botanicis notatu dignum observant, delineent: ita egregium inde aliquando emolumentum capere & suo tempore in usum adhibere, quin etiam subinde emendare aut corrigere valent.

bunt. Denique etiam in bona & probata remedia ubique inquirat; eaque in re non pudeat a chirurgis & pharmacopœis, imo etiam ab empiricis & aniculis quandoque aliquid discere, si modo illud cum successu sæpius usurpatum sit. Conf. uberius, si lubet, BARTHOLINUS libro de peregrinatione medica.

32. Denique nec studii physici cultura & historiae naturalis studium in itineribus negligenda, quia frequens occasio in exteris regionibus & præsertim maximis earum urbibus, & ubi Academiae aliaque illustria collegia florent, occurrit, omnis generis res novas & eousque incognitas naturales, ex triplici naturæ regno, videndi atque observandi, ex quarum permultis vel utilitas in medicinam redundat, vel saltem jucundas, doctas & pias cogitationes ac meditationes, dum attenta contemplatione Dei mirabilia opera in iis admiramur, in nobis excitant. Hinc Medicus junior in urbibus, quas ingressus est, inquirat an in iis ejusmodi adsint conspicienda loca sive Musea, in quibus rariora mineralia, lapides, vegetabilia, plantæ, fructusque exotici, animalia, anatomica, insecta, conchyliæ, artefacta ingeniosa aliave notatu digna naturæ & artis spectacula, quæ ingenium excitare atque expolire possunt, conspicienda sint; & si sint, ea

ea non prætermittat, sed attentis oculis & mente ea sedulo perlustrare fatagat: cum primis vero ad ea maxime attendat, quæ sibi aliquando, ut Medico, aliquam utilitatem afferre apta nata sunt. Cetera ut curiosus peregrinator ac phycus fugitivo saltem oculo percurrat, ut, quod in hoc vel illo loco notatu visuque dignum, & cum primis novum & utile adsit, aliis aliquando enarrare, atque se in itineribus suis omnia, quæ aliquam attentionem merentur, vidisse ac notasse hoc ipso eruditis aliisque prudentibus aliquando ostendere queat.

33. Ultimo loco *si forte bellum est*, iis, qui speciatim chirurgiæ se dare constituerunt, longe optimum est, jactis prius fundamentis, *nosocomia etiam castrensia* per aliquod tempus, imo per aliquot annos, si commode id fieri potest, frequentare, operamque dare, ut ipsi hic manum in deligandis ægris variisque operationibus chirurgicis perficiendis, præsertim sub ductu, consilio vel auxilio experti alicujus chirurgi, ut & ego quondam feci, diligenter admoveant; his enim in locis utplurimum optimæ occasiones hisce in rebus quamplurimum proficiendi & habitum, ut vulgo dicunt, in chirurgia animumque intrepidum sibi acquirendi, occurrunt, idque eo magis, quo diutius ejusmodi in locis cum studio & ardore labore-

laboreque improbo versantur: ubi simul præcipui occurrentes casus & operationes bene sunt notandi.

34. Postremo, quando studia & itinera sua feliciter absolverunt, & ad Medicinam faciendam sic se vere aptos reddiderunt, haud etiam ignorare debent *optimum modum visendi vel visitandi ægros ad lectum*. Nos quidem jam in Chirurgiæ nostræ prolegomenis præcipua fere hac in re observanda & facienda proposuimus, & supra etiam adhuc nonnulla hoc in compendio pag. 83. & seq. monuimus: attamen qui plura adhuc utilia monita ac præcepta nosse cupit, cum fructu vel CLAUDINUM, libro de *ingressu ad infirmos*, vel SCHARANDÆUM, libello peculiari *de modo & ratione visendi ægros*, evolvere poterit.

35. Qui igitur hac ratione studium suum medicum instituet, regulasque sanæ & christianæ Philosophiæ moralis præcipuas (quas esse puto, *pie honesteque vivere, neminem lædere, ac suum cuique tribuere*) bene observabit, Deo benedicente, quam certissime bonus & præclarus evadet Medicus, atque tam ad lectum & ad forum, quam ad cathedram vere idoneus.

L I B R I ,

Quos studioso Medicinæ hoc tempore præ reliquis maxime necessarios esse judico.

I. *Lexicon Medicum*, pro vocabulis medicis ipsi ignotis, quæ inter legendum vel audiendum occurrunt, evolvendis, vel BLANCARDI, vel quod adhuc melius videtur, CASTELLI *Lexicon medicum*, à BRUNONE editum.

II. *Ad Anatomiam*, tanquam fundamentum Medicinæ ac Chirurgiæ; præter idoneum & fidelem præceptorem, compendium meum anatomicum utile esse potest: cui, si lubet, unus alterve ex illis scriptoribus, quos pag. 110. §. 10. laudavi, adjungi possunt.

III. *Pro Theoria Medica*, Institutionibus scilicet sive fundamentis Medicinæ optime addiscendis, præter hoc nostrum compendium, vel BOERHAVII *Institutiones Medicæ*, vel Frid. HOFFMANNI *Medicinæ rationalis* tomii priores.

IV. *Ad Medicamentorum simplicium cognitionem* sibi comparandam, vel KOENIGII *tria naturæ regna*, vel HERMANNI *Materia*

teria Medica, vel DALE *Pharmacologia*, vel VALENTINI *Historia simplicium*, vel LEMERII *liber de Medicamentis simplicibus*, vel GEORGEY *de Materia Medica* *fervire potest.*

V. Pro *Medicamentis compositis*, *pharmaceuticis*, *chemicis* & *galenicis* *cognoscendis*, vel IUNGKENII *Lexicon Chemicopharmaceuticum*, vel *Pharmacopœia Augustana*, vel *Dispensatorium Borusso-Brandenburgicum.*

VI. Qui *rem herbariam* *accuratius* *discere* *volunt*, præter *diligentem plantarum* & *florum inspectionem*, præsertim quando ab *experto Botanico* *demonstrantur*, RAII *Methodo plantarum*, vel LUDWIGII *definitionibus plantarum* *uti possunt*: cui illi, quibus non est *res angusta domi*, TOURNEFORTII *Institutiones rei herbariæ*, aliosque tandem *varios Botánicos* *scriptores*, quos pag. III. §. II. *nominavi*, tandem *jungere possunt.*

VII. *Speciatim pro Chemia* *penitius excolenda*, WEDELII *chemia*, vel Jo. Maur. HOFFMANNI *Acta laboratorii chemici*, vel ROTHII *Introductio in chemiam*, vel TEICHMEIERI aut BOERHAVII *Elementa chemica* *ferviunt.*

VIII. *Ad fundamenta Chirurgiæ* *addiscenda*

cenda tironi nostræ Institutiones chirurgicæ sufficere possunt. Cui deinde alii præstantiores chirurgi addendi.

IX. Ad *formulas Medicas* conscribendas, WEDELIUS de Medicamentorum compositione extemporanea, vel ETTMULLERUS, vel FICKIUS aut IUNCKERUS vel GAUBIUS de Formulis Medicis prodest.

X. *Hygienes* præcepta, præter ea, quæ p. 74. & seq. dedi, disci possunt ex HOFFMANNI Med. rationali Tom. I. Part. II. quæ de vita conservanda agit.

XI. Pro *Therapia* sive *praxi Medica*, ut vulgo dicunt, discenda, compendium nostrum Medicinæ practicæ, Aphorismi practici BOERHAVII & Frid. HOFFMANNI Medicinæ rationalis, tomi posteriores, itemque SYDENHAMI & BAGLIVII scripta practica commode adhiberi possunt; qui vero & Stahlianam medendi rationem cognoscere aut sequi volunt, eis vel WEISBACHII, vel IUNCKERI, GOHLII aut STORCHII Praxis Medica usui erit.

XII. Pro *Aquarum* vel *fontium Medicamentorum* præcipuorum in Germania cognitione sibi comparanda Frid. HOFFMANNUS, de aquis & fontibus Medicatis Germaniæ; BERGERUS de Thermis Carolinis; CASTIUS, de Tœplicensibus; WOL-
I FARTUS,

FARTUS, & ultimo GRAMBSIUS de Thermis Embsenfibus; Fr. HOFFMANNUS, de Aquis Selterenfibus; MELCHIOR aut IUNGKE- NIUS, de Wisbadenfibis; LANGIUS, de Acidulis Egranis; HENSINGIUS, de Schwalbacenfibus, HOFFMANNUS, de Schwalbacenfibus & Spadanis; SEIPIUS, SLARIUS & ego de Pyrmontanis confu- lantur.

XIII. Miscellanei quidam libri juveni Medico quoque adhuc valde utiles: ut CONRINGII Introductio in artem Medi- cam & LINDENIUS, cum MERCKLINI additamentis, pro fcriptoribus Medicis cognoscendis. HIPPOCRATIS Opera, vel faltem principio ejus Aphorifmi & *Aurel. Cornelius* CELSUS de Medicina: ut ex his duobus veterum Medicinam & Chirurgiam difcere poffit. BOHNIUS de Officio Medici duplici, *clinico & forenfi*, idemque *de Vul- nerum renunciatione*; vel TEICHMEIERI in- ftitutiones Medico- legales, in ufum Medi- cinæ forenfis. Denique pro *novis quibuf- cunque in omnibus Medicinæ partibus, in com- pendio quafi, cognoscendis*, quam maxime nunc etiam proficuum effe cenfeo *Commer- cium* illud *litterarium univerfale*, quod No- rimbergæ imprimitur, & cujus fingulis hebdomadibus plagula prodit: in quo non
folum

solum nova scripta Medica fere omnia , in
tota Europa prodeuntia indicantur, & præ-
cipua multorum contenta recensentur, ve-
rum etiam observationes novæ utiles omnis
generis, ex omnibus Medicinæ partibus re-
feruntur.

Heister, Lorenz,

Compendium Institutionum sive fundamentorum medicinae ...

Amstelodamum 1748

Med.g. 218

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10084886-3